

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Uusima aja õppetool

Janar Palits

Punaarmee efektiivsus Talvesõjas

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Olaf Mertelsmann

TARTU 2015

Sisukord

Sissejuhatus	3
Eesmärgid	3
Teemavalikust.....	3
Teema püstitus ja töö struktuur	5
Historiograafia	5
I. Militaarorganisatsiooni efektiivsus	8
II. Poliitiline tasand	11
III. Strateegiline tasand.....	18
IV. Operatiivne tasand	24
V. Taktikaline tasand.....	35
Kokkuvõte	41
Kasutatud allikad ja kirjandus	45
Summary	48
Lisad	50
Lisa 1. NSV Liidu kaitsekulutused 1930–1939.....	50
Lisa 2. Punaarmee isikkoosseisu kasv 1931–1940.....	50
Lisa 3. Punaarmee ohvitserkonna kasv 1934–1939.....	51
Lisa 4. NSV Liidu operatiivplaan 1939. aasta novembris.....	51
Lisa 5. NSV Liidu operatiivplaan 1940. aasta veebruaris.	52
Lihtlitsents	53

SISSEJUHATUS

Eesmärgid

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on kasutada Allan R. Milletti ja Williamson Murray loodud relvajõudude efektiivsuse hindamise raamistikku selleks, et vaadelda Punaarmee tegevust Talvesõjas ning leida Punaarmee probleemid. Käesolev töö võtab vaatluse alla Punaarmee tegutsemise poliitilisel, strateegilisel, operatiivsel ja taktikalisel tasandil. Selline lähenemine, mis haarab tervet relvajõudude tegevuste hierarhiat, alates poliitilisest ja lõpetades taktikalisega, annab kõige terviklikuma ja süstemaatilisema pildi Punaarmeel esinenud probleemidest. Taoline lähenemine peaks aitama selgitada, millisel tasandil olid Punaarmee probleemid suurimad ja kuidas see mõjutas tegevust teistel tasanditel.

Ajaliste piiride määratlemisel on lähtutud soovist katta Punaarmee efektiivsust kõigil neljal tasandil, mis omakorda tähendab, et osaliselt tuli vaatluse alla võtta ka Talvesõjale eelnenud kümnend kuna just selle perioodil arenes välja Punaarmee, mis sõdis Soome vastu. Efektiivsus on antud töö kontekstis defineeritud kui relvajõudude võime rakendada tema käsutuses olevaid füüsilisi ja poliitilisi ressursse maksimaalse lahinguvõime saavutamiseks. Lahinguvõime on omakorda defineeritud kui relvajõudude võime hävitada vaenlane, samas minimeerides vaenlase tekitatud kahju.¹ Seejuures on probleemideks faktorid, mis ei luba relvajõududel efektiivselt tegutseda ja vähendavad potentsiaalset lahinguvõimet.

Teemavalikust

1939. aasta oktoobris esitas NSV Liit Soomele nõudmise sõlmida Soome ja NSV Liidu vahel vastastikuse abistamise pakt. Soomele esitatud nõuded olid üsnagi kaugeleulatuvad. Moskva nõudis Karjala maakitsusel oleva Soome riigipiiri nihutamist lääne poole, et tagada Leningradi turvalisus, Soomelt saarte loovutamist NSV Liidule, Petsamo sadama rendile andmist ning Soome lahe suudmes asuva Hanko sadama loovutamist Vene mere- ja lennuväebaaside tarbeks. NSV Liidu ettepanekud ei olnud Soomele vastuvõetavad. Soome valitsus leidis, et vastastikuse abistamise pakti sõlmimine ei sobi kokku Soome neutraliteediga kuna loodavad baasid piiraksid riigi suveräänsust ja ohustaksid tema iseseisvust. Alanud läbirääkimised katkesid 13. novembril

¹Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*, ed. by Allan R. Millett & Williamson Murray (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 1–31 (2).

ning Soome valitsus asus Karjala piirialadel oma väekontingenti tugevdama ja viis läbi üldmobilisatsiooni. Soome keeldus NSV Liidu nõudmistest kuna ei uskunud, et sellele järgneks sõda. Soomlased eksisid ja 30. novembril tungis NSV Liit Soomele kallale.² Äärmiselt intensiivne sõda kestis 105 päeva ning lõppes Moskva rahulepinguga 12. märtsil 1940. Soome pidi loovutama NSV Liidule väärtusliku territooriumi ja lubama rajada oma territooriumile mere- ja õhuväebaase.³

Vaatamata näiliselt edukale tulemile peetakse Talvesõda NSV Liidu jaoks siiski fiaskoks. Esiteks, ei suutnud Jossif Stalin saavutada oma salajast eesmärki – vallutada Soome. Teiseks, olid Punaarmee kaotused Talvesõjas tunduvalt suuremad kui Soome armeel.⁴ 105 päeva jooksul hukkus 126 875 punaväelast, mis teeb 1208 hukkunut ühe päeva kohta, samas kui Soome armee kaotas 26 662 meest. Punaarmee kaotused olid 105 päeva jooksul suuremad, kui kümme aastat kestnud Afganistani sõjas.⁵

Nii eelpool esitatud arvandmed kui ka fakt, et Stalini eesmärk Soomet vallutada ebaõnnestus, näitavad, et NSV Liidul oli probleeme poliit-strateegiliste ja operatiiv-taktikaliste eesmärkide täitmisel. Tihti võetakse sõja tulemusi analüüsides vaatluse alla vaid selle operatiiv-strateegiline pool, kuid samas on see sageli kõigest osa, ja tavaliselt ka väikseim osa, kogu tõest. Piisab vaid Saksa armee kohta tehtud uuringutega tutvumisest, mille tulemustest on näha operatiiv-taktikalisel tasemel kõrge efektiivsus, kuid poliitilise ja strateegilise tasandi puudused on siiski viinud kaotuseni mõlemas ilmasõjas.⁶ Ka ülim meisterlikkus taktikalisel ja operatiivsel tasandil ei suuda garanteerida edu juhul, kui valearvestusi on tehtud poliit-strateegilisel tasandil. Probleeme on tunduvalt kergem lahendada operatiiv-taktikalisel tasandil kui poliit-strateegilisel tasandil.⁷ Relvajõudude tegevust tuleb uurida läbi nelja tasandi, millel militaarorganisatsioon tegutseb, kuna igasugune piiratud lähenemine annaks vaid piiratud vastused edu ja ebaedu ning nende põhjuste kohta.

² Ohto Manninen, "The winter war in global perspective", *The RUSI Journal*, Vol. 148 No.2 (Mar., 2008), 78–83 (80).

³ Roger R. Reese, *Why Stalin's soldiers fought: the Red Army's military effectiveness in World War II* (Lawrence: University Press of Kansas, 2011), 28.

⁴ Samas, 28.

⁵ Kimmo Rentola, "Intelligence and Stalin's Two Crucial Decisions in the Winter War, 1939–40", *The International History Review*, Vol. 35 No. 5 (Sept., 2013), 1089–1112 (1104).

⁶ John H. Cushman, "Challenges and Response at the Operational and Tactical Levels, 1914–45", *Military Effectiveness Volume 3: The Second World War*, ed. by Allan R. Millett & Williamson Murray (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 320–341 (322).

⁷ Allan R. Millett, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*, 1–31 (3).

Teema püstitus ja töö struktuur

Töö meetodiks on Punaarmee kui militaarorganisatsiooni tegevuse vaatlemine ja hindamine läbi Milletti ja Murray militaarefektiivsuse raamistiku ja seeläbi Punaarmee probleemide tuvastamine. Töö eesmärk pole anda ülevaade kõigest, mis toimus Talvesõjas ja sellele eelneval kümnendil Punaarmeeaga, vaid keskenduda neile arengutele, mis olid olulised Talvesõja kontekstis. Käesolev töö keskendub Punaarmee maavägede tegutsemisele Talvesõjas ning õhujõudude ja mereväe tegutsemist käsitletakse vaid niivõrd, kui see on vajalik jalaväe tegevuse paremaks selgitamiseks.

Töö on jagatud viieks peatükiks, millest esimeses tutvustatakse Millett ja Murray lähenemist militaar-efektiivsuse hindamisele ja nendepoolse raamistiku põhimõisteid. Töö põhiosa käsitleb Punaarmee probleeme Talvesõjas poliitilisel, strateegilisel, operatiivsel ja taktikalisel tasandil eraldi peatükkidena. Kuna Millett ja Murray efektiivsuse hindamise raamistik lähtub kindlatest kriteeriumitest, olen parema jälgitavuse huvides need kriteeriumid esitanud *kaldkirjas*. Peale iga punkti esitamist järgneb vaatlus ja analüüs, milline oli Punaarmee olukord Talvesõja kontekstis lähtuvalt esitatud kriteeriumist. Poliitilisel tasandil on neid kriteeriume kolm, strateegilisel tasandil neli, operatiivsel tasandil viis ja taktikalisel tasandil samuti viis. Sama struktuuri on järginud ka teised autorid, kes oma töödes on lähtunud Millett ja Murray militaar-efektiivsuse raamistikust.

Historiograafia

Antud bakalaureusetöö tugineb sõjaajaloolasele kirjandusele, audiovisuaalsetele allikatele ja mälestustele. Talvesõjast ülevaate saamisel ning taustinfo kogumisel oli tähtsaimaks allikaks soome ja vene autorite ulatuslik teos „Talvesõda: 1939/1940: 105 päeva Soome rahva kangelaslikku võitlust“⁸, mis sisaldab analüüsi kõikidest olulisimatest sõjasündmustest. Lisaks olen ülevaate saamiseks kasutanud ka kahte dokumentaalfilmi.⁹ Mõlemad dokumentaalfilmid

⁸ *Talvesõda: 1939/1940:105 päeva Soome rahva kangelaslikku võitlust*, toim. Jari Leskinen ja Antti Juutilainen (Tallinn: Varrak, 2002)

⁹ Internet, *Battlefield Scandinavia the Forgotten Front Finnish Winter War*, (2002), <<http://www.youtube.com/watch?v=jn3nXTrs-8g>> (12.12.2014).

käsitlevad sõja mõlema poole seisukohti ning annavad ülevaate maastikust, ilmastikust ja sõduri argipäevast rindel.¹⁰

Käesoleva töö teoreetiline osa põhineb Millett ja Murray kolmeköitelisel kogumikul “Military Effectiveness”¹¹, mis esmakordselt ilmus 1988. aastal ning nendepoolse lähenemise elujõulisust tõestab see, et 2010. aastal anti kogu seeriast välja täiendatud kordustrükk. Millett ja Murray poolt koostatud efektiivsuse raamistik on esitatud “Military Effectiveness: Volume 1: the First World War” esimeses peatükis.¹² Antud lähenemist võib kirjeldada kui ajaloolist lähenemist militaar-efektiivsuse hindamisele.¹³

Punaarmee poliitilise efektiivsuse ja probleemide hindamisel on tuginetud suuresti Mark Harrisoni ja R. W. Davies’i põhjalikule artiklile “The Soviet Military-economic Effort during the Second Five-Year Plan (1933–1937)”.¹⁴ Harrisoni ja Davies’i artikkel analüüsib läbi NSV Liidu majandusandemete ja tööstusnäitajate Punaarmee kasvu, tehnoloogilist arengut ning selle mõjusid.

Operatiivtaseme analüüsis on tähtsaimaks allikaks Punaarmee Talvesõja päevil kehtinud ja inglise keelde tõlgitud Punaarmee doktriin (PU-36) “Provisional Field Regulation for the Red Army”.¹⁵ Teiseks tõstan esile tuntud soome sõjaajaloo uurija Ohto Mannineni raamatu “The Soviet Plans for the North Western Theater of Operations in 1939–1944”¹⁶, mis esitab detailirohke analüüsi Punaarmee operatsioonidest ja nende edukusest Talvesõjas.

Töö taktikalist tasandit käsitlevas peatükis on kasutatud ka mitmeid Punaarmee veteranide mälestusi.¹⁷ Kindlasti tuleb mälestustesse suhtuda kriitiliselt kuna mälestused on kogutud läbi intervjuude kümneid aastaid hiljem ning palju võib olla ununenud ning esineda võib ebatäpsuseid. Samas annavad sõdurite mälestused edasi vahetumat kogemust rindelt, mis on eriti oluline mõistmaks, millised olid ohvitseride ja reakoosseisu vahelised suhted ning milline

¹⁰ Internet, Ben Strout, Fire and Ice: The Winter War of Finland and Russia, (2006), <<https://www.youtube.com/watch?v=WR2FqMUVZzc>> (04.04.2015).

¹¹ Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, “The Effectiveness of Military Organizations”, *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*.

¹² Samas, 1–31.

¹³ Roger R. Reese, *Why Stalin's soldiers fought : the Red Army's military effectiveness in World War II*, 5.

¹⁴ Mark Harrison & Robert W. Davies, “The Soviet Military-economy Effort during the Second Five-Year Plan (1933–1937)”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 49, No. 3 (May, 1997), 369–406.

¹⁵ *Provisional Field Regulations for the Red Army*, (Virginia: Monthly Catalog of U.S. Government Publications, 1986), 4. <handle.dtic.mil/100.2/ADA361873> (04.04.2015)

¹⁶ Ohto Manninen, *The Soviet Plans for the North Western Theatre of Operations in 1939–1940*. (Helsinki: National Defence Collage, 2004)

¹⁷ Internet, I Remember andmebaas, *Memoirs*, (2012), <<http://iremember.ru/>> (02.03.2015).

oli *esprit de corps* väiksemate üksuste tasandil. Töös on kasutatud ka mitmeid ajakirju, kust leiti hulgaliselt kitsama suunitlusega teemakohaseid artikleid. Terminoloogia ühtsustamiseks ja mõistete sisu avamiseks on veel kasutatud “Red Army Handbook 1939–1945”¹⁸ ja Kõrgema Sõjakooli veebisõnastikku.¹⁹

¹⁸ Steven J. Zaloga & Leland S. Ness , *Red Army Handbook 1939–1945*, (Gloucestershire: Sutton, 1998)

¹⁹ Internet, Kõrgema Sõjakooli veebisõnastik, <<http://mt.legaltext.ee/militerm/>> (02.02.2015)

I. MILITAARORGANISATSIOONI EFEKTIIVSUS

Teooria on teaduslike mõistete, väidete ja tõestuste terviklik süsteem, mis kirjeldab ja seletab mingit tegelikkuse valdkonda. See, millisel määral suudab teooria reaalsust kajastada, oleneb suuresti ka selle probleemi keerukusest, mida kindel teooria on mõeldud seletama. Relvajõudude efektiivne ettevalmistamine seisma silmitsi surmaga ja tapma oma riigi eest on mitmel tasandil mastaapne ja problemaatiline ülesanne, mille on teistest valdkondadest raske analoogse keerukusega vastet leida. Ometi on olemas mitmeid teooriad, mis selle probleemiga siiski tegelevad.

Millett ja Murray militaar-efektiivsusteooria keskmes on eeldus, et militaarsel tegevusel on olemas nii horisontaalne kui ka vertikaalne mõõde. Vertikaalne dimensioon kätkeb endas sõjaks valmistumist ja sõdimist ennast, mis toimub poliitilisel, strateegilisel, operatiivsel ja taktikalisel tasandil. Need neli tasandit moodustavad omamoodi tegevuste hierarhia, mida militaarorganisatsioon peab koordineerima kõrgeimast poliitilisest tasandist kuni taktikalise läbiviimiseni. Horisontaalne mõõde koosneb arvukatest samaaegsetest ja iseseisvatest ülesannetest, mida militaarorganisatsioon peab täitma neljal hierarhia tasandil. Nende tegevuste hulka kuuluvad elavjõu värbamine, plaanimine, väljaõpe, logistika, luure, tehnoloogiline kohanemine ja ka lahingutegevus ise. Militaarse efektiivsuse määratlemiseks tuleb hinnata militaarorganisatsiooni tegevust nii vertikaalses kui ka horisontaalses mõõtmes.²⁰

Militaarefektiivsus väljendub selles, kuidas relvajõud rakendavad enda kasutuses olevaid ressursse võitlusvõimeks. Täielikult efektiivne militaarorganisatsioon ammutab tema kasutuses olevatest poliitilistest ja füüsilistest ressurssidest maksimaalset lahingujõudu.²¹ Lahingujõud on võimekus hävitada vastane, samal ajal piirates kaotusi enese üksustele. Ressursside all peetakse silmas militaarorganisatsioonile vajalike väärtuste spektrit, kuhu kuuluvad järgnevad: elavjõud ja loodusvarad, raha, tehniline võimekus, tööstuslik baas, sotsioloogilised iseloomujooned, poliitiline kapital, militaarjuhtide intellektuaalsed omadused ja moraal. Piirangud sõjalise organisatsiooni edukale tegutsemisele tulenevad nii looduslikest kui ka poliitilistest teguritest. Looduslikud tegurid on geograafia, loodusvarad, majandussüsteem, demograafiline olukord ja

²⁰Allan R. Millett, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (2).

²¹Stephen Biddle, *Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*, (Oxford: Princeton University Press, 2004), 2.

ilmastik. Poliitilised piirangud tulenevad rahvuspoliitilistest ja diplomaatilistest eesmärkidest - avalikust arvamusest sõjaväe suhtes, ühiskonna enese moraalist ning tingimustest, milles konflikt toimub.²²

Autorid tõdevad, et kuna militaarne efektiivsus oleneb selliste ühildamatute elementide koostoimimisest, ei ole ühene efektiivsust näitav arvutus või valem võimalik. Samas vaadeldes militaarorganisatsiooni tegevust läbi nelja tasandi, on võimalik anda hinnang militaarorganisatsioonile mingil ajahetkel ja kindlas situatsioonis. Ainult sellisel viisil on võimalik võrrelda rahvuste relvajõude viisil, mis seletab nende suhtelist efektiivsust. Selleks, et analüüsida militaarorganisatsiooni tegutsemisest sõjas, tuleb vaadelda, millised väljakutsed kerkivad esile ja millised on militaarorganisatsiooni lahendused neile probleemidele. Samuti tuleb määrata, millisel määral, läbi kõigi tasandite, mõistsid otsuste tegijad reaalselt olukorda.²³

Militaarse tegevuse neli kategooriat on omavahel seotud ja kattuvad osaliselt, kuid neid iseloomustavad siiski erinevad tegevused, protseduurid ja eesmärgid. Seega tuleb efektiivsust neil neljal tasandil eraldi hinnata, kuid seda ei saa teha otseselt, vaid läbi indikaatorite.²⁴

Poliitiline tasand

Selleks, et sõjaline organisatsioon saaks toimida taktikalisel, strateegilisel ja operatiivsel tasandil, peab tal olema pidev juurdepääs kindlatele ressurssidele. Militaarefektiivsuse tagamiseks vajalikud ressursid on rahastus, tööstuslik baas, piisavas kvantiteedis ja kvaliteedis elavjõud ning kontroll nende ressursside kasutamise üle. Nendele juurdepääsu tagamine aga eeldab koostööd rahvuse poliitilise eliidiga. Viis, mille järgi relvajõud endale vajalikud ressursid tagavad, on suhteliselt kindla mustriga. Militaarjuhtkond kalkuleerib ohtu rahvuslikule julgeolekule ning esitab ohustsenaariumi. Poliitiline juhtkond annab ohu suuruselt lähtuvalt teatud hulga ressursse militaarorganisatsiooni käsutusse. Militaarorganisatsioon on oma ressursside pärast suuresti konkurents teiste valdkondadega, mida samuti riik rahastab. Seega on oluline riigi poliitilise juhtkonna suhtumine ning see, kas armee doteerimisel lähtutakse samadest alustest, mis tsiviilvaldkondade puhul, või nähakse armeel olevat eristaatus. Seega koosneb poliitiline efektiivsus suuresti militaarorganisatsiooni võimekusest

²² Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (2).

²³ John H. Cushman, "Challenges and Response at the Operational and Tactical Levels, 1914–45", *Military Effectiveness Volume 3: The Second World War*, 320–341 (322).

²⁴ Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (3).

hankida endale vajalikud ressursid. Kui poliitiline efektiivsus on madal, seab see ohtu ka efektiivsuse kõigil madalamatel tasanditel.²⁵

Strateegiline tasand

Sõjalise tegevuse strateegiline tasand keskendub rahvuse relvajõudude kasutamisele poliitilise juhtkonna määratud eesmärkide kindlustamiseks. Strateegiline tasand hõlmab endas analüüsi- ja strateegiavalikut, mis on seotud rahvuse eesmärkidega. Strateegilised eesmärgid viiakse ellu näiteks kampaaniatena. Kampaania on püsiv operatsioon vaenlase üle võidu saavutamiseks. Kuigi poliitilised ja militaarsed otsused strateegilisel tasandil osaliselt kattuvad ja neid võetakse vastu teineteisest sõltuvalt, on järeldus, et poliitilised eesmärgid mõjutavad alati strateegilisi otsuseid, liialt lihtsustav. Kuigi poliitilised eesmärgid mõjutavad tugevasti strateegiavalikut, mõjutavad omakorda strateegilised võimalused ka poliitilisi eesmärke.²⁶

Operatiivne tasand

Relvajõudude operatiivtasand keskendub sõjaväelise doktriini analüüsile ja arendamisele, mille kohaselt rakendatakse relvajõude strateegiliste eesmärkide saavutamiseks. Operatiivtasand kätkeb endas ka üksuste paigutust, kampaania eesmärkide seadmist, logistilise toetuse korraldamist ning juhtnööride andmist kõikidele väeliikidele. Operatiivtasandil tehtavaid valikuid mõjutavad näiteks seatud eesmärgid, vastane ja tema arvatavad eesmärgid, maastik, logistika, liitlaste olemasolu ja missiooni läbiviimiseks võimaldatud aeg.²⁷

Taktikaline tasand

Taktikaline tasand keskendub neile kindlatele tehnikatele, mida üksused kasutavad lahingutegevuses operatiiveesmärkide saavutamiseks. Taktikaliste tegevuste hulka kuuluvad: üksuste liigutamine lahinguväljal, tule tellimine vastase positsioonidele ja logistilise toetuse tagamine lahinguüksustele. Joon selle vahel, mis kuulub taktikalisele ja mis operatiivtasandile, on tihti hägune ning analüütikud on erinevate tegevuste klassifitseerimise osas tihti erimeelt. On tähtis eristada taktikalisi tegevusi kuna see annab võimaluse võrrelda eri riikide relvajõudusid erinevatel ajastutel.²⁸

²⁵ Samas, 4.

²⁶ Samas, 7.

²⁷ Samas, 12.

²⁸ Samas, 19.

II. POLIITILINE TASAND

Iga armee efektiivsust mõjutab tema käsutuses olevate ressursside maht. *Millett ja Murray kohaselt on oluline see, millise osa riigi eelarvest võimaldatakse relvajõududele nende vajaduste katteks.*²⁹ Selleks, et vaadelda Punaarmee efektiivsust Talvesõjas vastavast ideest lähtuvalt, ei piisa Punaarmee rahastamise vaatlemisest 1939. ja 1940. aastal, vaid rahastamist tuleb jälgida pikema perioodi jooksul. Töös on jälgimise alla võetud Talvesõjale eelnev kümnend, kuna selle perioodi jooksul suurenes Punaarmee isikukoosseis plahvatuslikult ja läbi mitmete reformide kujunes välja see armee, mis 1939. aastal Soome vastu sõdis. Käesoleva töö kontekstis on oluliseks just teine viisaastakuplaan. Kuigi taasrelvastumine oli alanud juba esimese viisaastakuplaani perioodil, siis just 1933–1937 toimus kiire areng militaartehnoloogias ja kaitsetööstuse toodangu kvantiteedis ja kvaliteedis.³⁰

Lisas 1 on näidatud kaitsekulutuste muutumine alates 1929. aastast kuni 1940. aastani. Esimese viisaastakuplaani perioodil kasvas teadaolev kaitse-eelarve 880 miljonilt rublalt 4034 miljoni rublani. Eriti kiire oli kasv 1932. aastal, kui kaitse-eelarve oli võrreldes 1931. aasta omaga kasvanud koguni 250%. Seda oli siiski 2,3 miljardit rublat vähem, kui Punaarmee oli soovinud.³¹ Samal ajal kasvasid ka muud valitsuse kulutused proportsionaalselt. Teise viisaastakuplaani alguses moodustas kaitse-eelarve endiselt kogu eelarvest ühe kümnendiku. 1936. aastal kasvas aga kaitse-eelarve osakaal järsult 11 %-lt koguni 16 %-le. 1940. aastaks moodustas kaitse-eelarve koguni kolmandiku NSV Liidu eelarvest – seda oli rohkem kui 1934. aasta kogu riigieelarve kokku. 1936. aastal järsk kaitsekulutuste tõus 16 %-le oli pretsedenditult suur rahuaja standardite järgi.³²

Just riigi ohutunnetus mängib tähtsat osa selles, kui suured ressursid tehakse relvajõududele kättesaadavaks.³³ Nagu näitab eelnev ülevaade, toimus järsk kaitse-eelarve kasv just 1936.

²⁹ Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (4).

³⁰ Mark Harrison & Robert W. Davies, "The Soviet Military-economy Effort during the Second Five-Year Plan (1933–1937)", 369–406 (369).

³¹ Rodger R. Reese, *Red Commanders: A Social History of the Soviet Army Officer Corps, 1918–1991*. (Lawrence: University Press of Kansas, 2008), 92.

³² Mark Harrison & Robert W. Davies, "The Soviet Military-economy Effort during the Second Five-Year Plan (1933–1937)", 369–406 (397).

³³ Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (5).

aastal. 1935. aasta märtsis oli Saksamaa uuesti sisse seadnud ajateenistuse, oktoobris tungis Itaalia Abessiiniasse ning oli alanud Berliini ja Tokyo poliitiline lähenemine. Sama aasta märtsis avaldas Mihhail Tuhhatševski Stalini heakskiidu ja parandustega „Pravdas” artikli, milles ründas Saksamaa „revanšistlike plaane”. Artiklis oli Stalini poolt lisatud lause, milles ta hoiatas, et Saksamaa relvajõududes on nüüd peaaegu sama palju mehi kui Punaarmees, kuigi Saksamaa elanikkond on kõigest 40% NSV Liidu omast. Selles artiklis liialdas Tuhhatševski, arvatavasti teadlikult, *Wehrmacht*’i 1935. aasta võimekust.³⁴ Suurenevast ohutundest lähtuvalt hakkasid Poliitbürood pöörama üha suuremat tähelepanu Punaarmee võimekuste kasvatamisele.³⁵ 1935. aasta mais otsustati, et relvajõudude suurus peaks kasvama 1936. aasta juuliks 1 094 000-ni ja 1 377 000-ni 1937. aasta jaanuariks. Langetati ka kutsealuste iga 21 eluaastalt 19-le.³⁶ Stalin kartis ka NSV Liidu seest tulenevat ohtu.³⁷ Ärevast rahvusvahelisest olukorrast, Stalini kartusest NSV Liidu-siseste vaenlaste ees, kui ka relvajõudude juhtkonna lobitöö tulemusel tõusis kaitse-eelarve läbi terve Talvesõjale eelnenud dekaadi. Ressursside rohkust, mis Punaarmeele osaks sai, mõjutas tugevasti ka Stalini nägemus maailmast, mille keskmes oli pea igavene sõjaline konflikt, mille võiks lõpetada vaid kaugele jääv ideoloogiline triumf. Sellisest maailmatajumisest lähtuvalt tegi Stalin ka kogu NSV Liidu eesmärgiks sõja ja selleks valmisoleku.³⁸ See omakorda tagas Punaarmeele rohkem kui piisava ressursside kättesaadavuse.

*Ressursid tuleb pöörata reaalseks võitlusvõimeks – selleks on aga vajalik juurdepääs tehnoloogilisele baasile, mis on vajalik relvastuse ja varustuse tootmiseks.*³⁹ NSV Liidu sattumine rahvusvahelisse isolatsiooni peale Esimest maailmasõda oli tugevasti pidurdanud Punaarmee tehnoloogilist arengut ja armee mehhaniseerimist. NSV Liidu uus sõjaline doktriin, mille arendamist alustati 1920-ndatel, eeldas rakendamiseks aga tehnoloogiliselt arenenud, kõrgelt treenitud mobiilseid üksuseid.⁴⁰ Venemaa relvajõud olid Esimeses maailmasõjas olnud

³⁴ Ian Johnson, “The Secret School of War: The Soviet-German Tank Academy at Kama”, Magistritöö, (The Ohio State University, 2013), 27.

<https://etd.ohiolink.edu/!etd.send_file?accession=osu1338500708&disposition=inline> (04.04.2015)

³⁵ Mark Harrison & Robert W. Davies, “The Soviet Military-economy Effort during the Second Five-year Plan (1933–1937)”, 369–406 (390).

³⁶ Samas, 391.

³⁷ Mark Harrison, “The Dictator and Defence”, *Guns and Rubles: The Defense Industry in the Stalinist State*, ed. by Mark Harrison (London: Yale University Press, 2008), 3–25 (25).

³⁸ Russell F. Weigly, “The Political and Strategic Dimension of Military Effectiveness”, *Military Effectiveness Volume 3: The Second World War*, ed. by Allan R. Millett & Williamson Murray (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 341–365 (356).

³⁹ Allan R. Millett, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, “The Effectiveness of Military Organizations”, *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (5).

⁴⁰ Ian Johnson, “The Secret School of War: The Soviet-German Tank Academy at Kama”, 8.

kõige vähem tehnoloogiliselt arenenud armee ja Venemaa kodusõda omakorda vähendas tööstuslikku võimekust ja hävitas inimkapitali, mis oleks võinud aidata läänele tehnoloogilises arengus järgi jõuda. Punaarmee juhtfiguurid ei uskunud, et mehhaniseeritud armee loomine oleks välise abita võimalik.⁴¹

NSV Liidu kaitsekomissar Mihhail Frunze arendas välja uue sõjalise doktriini, mis vajab rakendamiseks Punaarmee ulatuslikku mehhaniseerimist ja motoriseerimist. Kuna seda polnud võimalik saavutada ainult NSV Liidu teadmiste ja vahenditega, tuli selle realiseerimiseks abi otsida väljastpoolt.⁴² Ootamatult sai NSV Liidu partneriks sõjatööstuse moderniseerimisel Saksamaa, kelle relvajõudude suurus elavjõu osas oli piiratud 100 000 mehega ning keelatud oli mitmete uute relvaliikide arendamine.⁴³ 1922. aastal osalesid NSV Liidu ja Saksamaa esindajad majandustippkohtumisel Genovas, hiljem kohtusid aga samade riikide esindajad lähedal asuvas Rapallo linnas, kus sõlmiti Rapallo leping. Lepingu sisuks oli diplomaatiliste suhete normaliseerimine ja majanduslik koostöö. Praktiline koostöö algas juba 1923, kui sakslased ehitasid Moskva lähedale lennukitehase.⁴⁴

Kaks aastat hiljem rajasid nad lennuakadeemia, kus kokku treeniti enam kui 1200 pilooti. Keemiliste relvade tehas rajati 1926. aastal Tomka lähisteles, kus toodeti selliseid mürgiseid ühendeid, nagu fosgeen ja ipriit ehk sinepigaas. Just selle tehase tegevusega oli Stalin eriti rahul.⁴⁵ Edasise lepinguga, mis sõlmiti 1926. aastal, nõustusid mõlemad pooled välja arendama tankikooli, mis pidi paiknema Kazani lähiste Tatarstanis. Kokku lepitati ka selles, et Saksa pool kannab kulutused kooli ehitamise eest ning esimesed kadetid võetakse vastu 1927. aastal. Saksa pool pidi ka kooli varustama tanki prototüüpidega, mida õppetöös kasutada.⁴⁶ Kuigi NSV Liidu ja Saksamaa vahelise keelatud koostöö kohta ilmus 1927. aastal „Manchester Gurdianis“ artikkel, siis see edasist koostööd ei lõpetanud, vaid see viidi veelgi suurema saladuskatte alla.⁴⁷ Tankikooli koodnimeks sai Kama, mis on akronüüm sõnadest Kazan ja Malbrand – viimane oli *Reichswehr*’i ohvitser, kes aitas kooli jaoks sobivat kohta valida. Koodnime valik ei olnud väga õnnestunud kuna kurioosel kombel kannab sama nime ka kooli

⁴¹ Ian Johnson, “The Secret School of War: The Soviet-German Tank Academy at Kama”, 18.

⁴² Samas, 22.

⁴³ “The Treaty of Versailles”, The Avalon Project, <http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/versailles_menu.asp> (04.10.2014)

⁴⁴ Ian Johnson, “The Secret School of War: The Soviet-German Tank Academy at Kama”, 29.

⁴⁵ Sealsamas.

⁴⁶ Samas, 31.

⁴⁷ Thomas G. Mahnken, “Uncovering foreign military innovation”, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 22, No. 4 (Jan., 2008), 26–54 (40).

lähedal asuv jõgi.⁴⁸

Kama tankikoolis õpetati logistikat, hooldust ja parandust, kommunikatsiooni ja koostööd jalaväega. 1929. aastal saabusid kooli kuus tanki prototüüpi, mis olid tellitud varem Saksa korporatsioonidelt: Rheinmetall, Daimler-Benz ja Krupp. Kolmekümnendatel kasutati Kama tankikoolis ka Briti tanke. Kamas tegutsesid Saksa mehhaanikud ja tehnikud, kes pidevalt prototüüpe modifitseerisid. Kamas testitud ja arendatud prototüüpide põhjal arendati hiljem välja mitmed Saksa ja NSV Liidu tankid.⁴⁹ Kama akadeemia ühe suurima saavutusena töötati välja raadio, mis funktsioneerib töökindlalt ka tankis. 1931. aastal tõi seda ka Jan Berzin, tolaegne GRU juht, kes oma kirjas Tuhhatševskile toonitas just seda, et raadio oli väliharjutuste käigus osutunud kõige tõhusamaks üksuste koordineerimise vahendiks.⁵⁰

Samas on selge, et Saksamaa pool lõikas sellest koostööst lõpuks tunduvalt suuremat kasu. Seda tõestab näiteks see, et kahekümne seitsmest teadaolevast Kamas õppinud Saksa ohvitserist jõudsid seitsmeteist *Wehrmacht*'is kindralmajori auastmeni. Ohvitserkonna puhastus Punaarmees hävitas pea kogu Kama projektiga seotud olnud ohvitserid ja töötajad. Suure puhastuse ohvriks võib pidada ka tankiraadiot kuna hukati mitmed kõrgemad ohvitserid, eesotsas Tuhhatševskiga, kes selle potentsiaali mõistsid. Talvesõja päevil oli Punaarmeel näiteks tankide ja jalaväe vahelist suhtlust võimalik läbi viia kas lippude või trassermooni abil. Kumbki neist viisidest ei olnud aga nii tõhus kui raadio. Ohvitser I. Dubinsky, kes töötas Kama tankikoolis peale Suurt terrorit, mälestuste kohaselt olid kõik Kama töötajad, keda ta varem teadis, hukatud – nende hulgas ka koristajad, torumehed ja teenindajad.⁵¹

Vaatamata oma sisemistele raskustele suutis NSV Liit siiski kahekümnendatel ja kolmekümnendatel lõigata suurt kasu välismaisest tehnoloogiast, kombineerides seda eneseoskustega ning arendades edasi mitmeid relvaliike. 1930-ndatel, kui NSV Liidu tööstuse võimekus oli juba tunduvalt tõusnud, sai võimalikuks ka nende masstootmine. Selle protsessi arvatavasti parimaks näiteks on T-34 tank, mille vedrustussüsteem pärineb brittide Christie tankilt.⁵²

Tehnoloogilise ja tööstusliku baasiga sama oluline või veelgi olulisem on inimjõu kvantiteet ja

⁴⁸ Ian Johnson, "The Secret School of War: The Soviet-German Tank Academy at Kama", 33.

⁴⁹ Samas, 46.

⁵⁰ Samas, 57.

⁵¹ Samas, 60.

⁵² Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (6).

*kvaliteet, millega on võimalik relvajõude mehitada.*⁵³

1930-ndatel koosnes Punaarmee jalavägi kutsealustest, keda kutsuti teenistusse Mobilisatsiooni seaduse alusel. 1930. aastal oli tegevteenistuses olevate punaväelaste arv 562 000 meest ja 842 000 meest territoriaalsetes reservides. 1934. aastaks oli tegevteenistuses olevate meeste arv kasvanud 940 000-ni ja 1936. aastal, kui kaks kolmandiku reservidest kutsuti tegevteenistusse, kasvas Punaarmee juba 1 300 000 meheni. Kui algselt oli Punaarmees veerand inimressursist tegevteenistuses ja kolmveerand reservis, siis peale 1936. aastat oli see suhe vastupidine.⁵⁴ Perioodil 1937–1940 kiirenes Punaarmee kasv uuesti, jõudes 1940. aastaks 4,2 miljoni meheni, moodustades 25% kogu tööjõust (vt. Lisa 2).⁵⁵

Tehniliselt võimekama ja harituma inimressursi pärast pidi Punaarmee võistlema tööstuse ja teiste sõja ajal oluliste teenistustega, kuna tähtis oli ka armee varustamine. Tehniliselt taiplikumad sõdurid tulid tööstuse oskustööliste, inseneride ja õpetajate seast, samuti pidi armee võimekamate indiviidide eest võistlema NKVD-ga. NSV Liidu sõdur pidi läbima mõned katsed – armee tahtis sõdureid, kes oskaksid lugeda, kuid alati ei saanud ta selliseid.⁵⁶ Nõukogude sõduri üldine madal hariduseta tegi keeruliseks ka uute keerukamate relvaliidide kasutuselevõtmise.⁵⁷ Näiteks 1920. aastal täheldasid psühholoogid, et keskmise jalaväelase sõnavara jäi 500–2000 sõna vahele. See oli jahmatavalt halb tulemus, kuid 1939. aastaks oli see paranenud ning siis kukkusid lugemistestist läbi vaid vähesed.⁵⁸

Kui Tsaari ajal oli sõjaväeteenistust võetud kui karistust pattude eest, siis põlvkond hiljem võeti seda kui paratamatust. Ei ole ka teada juhtumeid laialdasest vastupanust teenistusse astumise vastu.⁵⁹ Paljud ühinesid Punaarmee ka vabatahtlikult, seda iseäranis linnades.⁶⁰ Talvesõja päevil suutis NSV Liit edukalt mobiliseerida linna noored, kes kuulusid Kommunistlikku Noorsooühingusse.⁶¹ Nagu meenutab Punaarmee Talvesõja veteran Nikolai Shishki: „Kaks nädalat peale ülikooli õppima asumist algas Talvesõda. Ma küll ei pidanud armeesse astuma,

⁵³ Sealsamas.

⁵⁴ Roger Reese, “A Note on a Consequence of the Expansion of the Red Army on the Eve of World War II”, *Soviet Studies*, Vol. 41, No. 1 (Jan., 1989), 135–140 (135).

⁵⁵ Mark Harrison & Robert W. Davies, “The Soviet Military-economy Effort during the Second Five-year Plan (1933–1937)”, 369–406 (373).

⁵⁶ Catherine Merridale, *Ivani sõda: Punaarmee aastatel 1939–1945*, (Tallinn: Tänapäev, 2007), 73.

⁵⁷ John E. Jessup, “The Soviet Forces in the Great Patriotic War, 1941–5”, *Military Effectiveness Volume 3: The Second World War*, 256–276 (263).

⁵⁸ Catherine Merridale, *Ivani sõda: Punaarmee aastatel 1939–1945*, 73.

⁵⁹ John E. Jessup, “The Soviet Forces in the Great Patriotic War, 1941–5”, *Military Effectiveness Volume 3: The Second World War*, 256–276 (263).

⁶⁰ Catherine Merridale, *Ivani sõda: Punaarmee aastatel 1939–1945*, 73.

⁶¹ Roger R. Reese, *Why Stalin's soldiers fought : the Red Army's military effectiveness in World War II*, 49.

kuid me olime kõik väga patriootlikud. Peaaegu kogu meie kursus astus teenistusse vabatahtlikult, et kaitsta oma kodumaad.” Sarnaselt käitusid ka paljude teiste ülikoolide tudengid.⁶² Arvuliselt vaadates ei olnud Punaarmeel probleeme elavjõu värbamisega – NSV Liit oli Euroopa suurima elanikuarvuga. Selle tõestuseks on ka Punaarmee erakordselt kiire ja suur kasv läbi kolmekümnendate, jõudes 1940. aastaks 4,2 miljoni meheni.⁶³

Punaarmee ei olnud ainukene armee, mis tegi kolmekümnendatel läbi suure kasvu. Saksamaa, Prantsusmaa, Suurbritannia ja USA armeed kasvasid samuti tol perioodil märkimisväärselt. Samuti vähenes kasvu tulemusena efektiivsus ka nendes armeedes, aga mitte nii drastiliselt kui seda Punaarmees. Lääne-Euroopa ja Ühendriikide armeed suurendasid kõigepealt oma ohvitseri- ja allohvitserikorpust ning seejärel asusid nad oma reakoosseisu suurendama. Punaarmees toimis see mehhanism aga vastupidiselt. Lääne-Euroopa ja Ühendriikide armeede erinevus Punaarmeest seisnes selles, et neil ei olnud kunagi puudust kõrgelt kvalifitseeritud ja haritud meestest, kelle arvelt ohvitserkonda kasvatada. NSV Liidu ühiskonnast oli aga tunduvalt raskem vastava haridustaseme ja õiges eas mehi leida.⁶⁴ Kuigi kvaliteetsest inimjõust ohvitserikorpuse suurendamiseks oli suur puudus, jätkas Punaarmee siiski sunnitud kasvu. Võrdluseks võib tuua, et kui Hitler nõudis *Wehrmacht*’i suurendamist tasemeni, kus kvalifitseeritud ohvitseridest oleks puudus tulnud, Saksamaa armee juhtkond erinevalt Punaarmee juhtkonnast protestis ning armee kasvule pandi piir.⁶⁵ Punaarmee ohvitserkonna kasvust annab ülevaate lisa 3.

Professionaalse ohvitserkonna väljaarendamisele lisas erijoone ka NSV Liidu-sisesed tsiviil-militaar pinged. Mitmed NSV Liidu poliitilise juhtkonna poolt dikteeritud poliitikad, nagu üksuste ülemate liiga tihe rotatsioon, ohvitserkonna puhastus, käsuliini jagamine eri institutsioonide vahel, välismaise teabe ja oskuste juurdepääsu piiramine, ohvitseride edutamine etnilisest ja poliitilisest kuuluvusest lähtuvalt ning dissidentidest ohvitseride hukkamine, takistasid Punaarmeel professionaalse ohvitserkonna moodustamist. Iseenesest oli selline tegevus efektiivseks barjääriks, millega NSV Liidu poliitiline juhtkond kaitses end *coup d'état* eest. Samas selline süstemaatiline tegevus esiteks, vähendas nende meeste arvu, kes otsustasid ohvitseriameti kasuks. See väljendub ka tohututes raskustes, mida Punaarmee koges

⁶² Internet, I Remember andmebaas, *Memoirs: Nikolai Shishkin*, ed, by O. Sheremet, (2010), <<http://iremember.ru/en/memoirs/tankers/nikolai-shishkin/>> (04.04.2015).

⁶³ Mark Harrison & Robert W. Davies, “The Soviet Military-economy Effort during the Second Five-year Plan (1933–1937)”, 369–406 (373).

⁶⁴ Rodger R. Reese, *Red Commanders: A Social History of the Soviet Army Officer Corps, 1918–1991*, 93.

⁶⁵ Samas, 95.

ohvitserikorpuse mehitamisel.⁶⁶ Juba 1929. aastal nimetas Kliment Vorošilov „kaadripuuduse küsimust kõigi küsimuste küsimuseks.“⁶⁷ Teiseks, selline lähenemine kaadrile kui potentsiaalsele siseriiklikule ohule teeb meeste, kes on valinud äärmiselt tehnilise ohvitseri elukutse, kõrge professionaalsuse saavutamise raskeks.⁶⁸

⁶⁶ Stephen Biddle, *Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*, 50.

⁶⁷ Rodger R. Reese, *Red Commanders: A Social History of the Soviet Army Officer Corps, 1918–1991*, 93.

⁶⁸ Stephen Biddle, *Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*, 50.

III. STRATEEGILINE TASAND

*Millet ja Murray järgi näitab strateegilist efektiivsust see, millisel määral strateegiliste eesmärkide saavutamine aitab kaasa poliitiliste eesmärkide täitmisele.*⁶⁹ Algselt oli Soome iseenesest Stalini jaoks väike mure – peale Poola langemist mõtles ta üha suuremates mastaapides.⁷⁰ Stalini põhiliseks eesmärgiks oli levitada sotsialistlikku revolutsiooni. Kui vaadelda Talvesõja konteksti, oli Stalini esmaseks eesmärgiks tugevdada NSV Liidu sõjalist valmisolekut ja nihutada oma NSV Liidu piiri lääne poole. Punaarmee põhiliseks eesmärgiks Talvesõjas oli Soome armee purustamine. Punaarmee pidi okupeerima kogu territooriumi ja liikuma kuni Soome läänepiirini. Kuigi peale Talvesõda väitis Stalin, et Punaarmee eesmärk oli algusest peale purustada Soome armee põhijõud Karjala poolsaarel ning hajutada Soome armee jõude üle kogu piiriala ning ainult äärmise vajaduse korral pidanuks Punaarmee tungima sügavamale Soome sisemaale. Samas ei ole need Stalini sõjajärgsed väited kooskõlas nende käskudega, mis anti Punaarmee juhtkonnale enne Talvesõja algust.⁷¹

Kui Soome armee oleks purustatud 2–3 nädalaga⁷², nagu plaan algselt ette nägi, oleks Punaarmee tõesti näidanud üles kõrget efektiivsust poliitilise juhtkonna seatud eesmärkide täitmisel. Tegelikult pani just Punaarmee suutmatuse soomlasi kiiresti alistuma sundida surve alla NSV Liidu poliitilise juhtkonna. Lühikese sõja puhul oleks teiste suurriikide sekkumine konflikti olnud madalam. Sõda venis aga 105-päevaseks ning selle aja jooksul suurenes pidevalt ka konflikti eskaleerumise oht. Stalinini olid jõudnud kuuldused sellest, et Prantsusmaa ja Suurbritannia plaanivad NSV Liidu vastaseid operatsioone Põhja-Soomes Petsamos ja Kaukasuse piirkonnas. Sellised kuuldused meenutasid Stalinile prantslaste ja inglaste tegutsemist Murmanski ja Arhangelski lähistel peale Esimest maailmasõda.⁷³ Samas oli just Kaukasuse piirkonnal eriline tähendus kuna sealt tuli 90% NSV Liidu toornaftast. Ka sakslased hoiatasid NSV Liitu, et Prantsusmaa plaanib rünnata Bakuud läbi Süüria. Olukord Tšetšeenias, Dagestanis ja Tadžikistanis oli juba niigi rahutu.⁷⁴ Sellise ohu kasvamine pani aga Stalini

⁶⁹ Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, “The Effectiveness of Military Organizations”, *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (7).

⁷⁰ Kimmo Rentola, “Intelligence and Stalin's Two Crucial Decisions in the Winter War, 1939–40”, *The International History Review*, Vol. 35 No.5 (Sep., 2013), 1089–1112 (1091).

⁷¹ Ohto Manninen, “The Winter War in Global Perspective”, *The RUSI Journal*, Vol. 148 No.2 (Mar., 2008), 78–83 (78).

⁷² Ohto Manninen, *The Soviet Plans for the North Western Theatre of Operations in 1939–1940*, 12.

⁷³ Ohto Manninen, “The Winter War in Global Perspective”, 78–83 (81).

⁷⁴ Kimmo Rentola, “Intelligence and Stalin's Two Crucial Decisions in the Winter War, 1939–40”, 1089–1112 (1100).

olukorda, kus ta pidi Lääne liitlastega võimaliku konflikti vältimiseks tegema Soomega rahu.⁷⁵

*Millett ja Murray järgi on see, millisel määral suudavad relvajõudude juhid mõjutada poliitilist juhtkonda mõistlike ja militaarselt saavutatavate eesmärkide püstitamisel, üks relvajõudude strateegilise efektiivsuse näitajatest.*⁷⁶ Soomevastaste plaanide väljatöötamine algas juba 1939. aasta suvel. Peastaap töötas välja detailse plaani, mille üks põhilisi autoreid oli Boriss Šapošnikov – plaanil oli ka Vorošilovi heakskiit.⁷⁷ Algselt võttis plaan arvesse realistlikku rahvusvahelist olukorda.⁷⁸ Šapošnikovi leidis, et sõda Soome vastu ei saa olema kindlasti kerge ja eesmärgi saavutamiseks kuluks mitu kuud intensiivset sõjategevust. Algses plaanis täheldati ka seda, et konflikti ei tohiks lasta venida pikaajaliseks, kuna muidu võiks Soome saada välist abi ja konflikt võiks regioonist väljuda.⁷⁹ Stalin aga naeris Šapošnikovi plaani välja, põhjendades seda sellega, et ta hindab Soome armee tugevust üle ja nõuab operatsioonide läbiviimiseks liialt palju ressursse. Soome kaitsevõimet alahindav suhtumine oli NSV Liidu juhtkonnas üsnagi juurdunud. Levinud arvamus oli, et Soome relvajõud on tehnoloogiliselt mahajäänud, kuna enamus nende relvastusest pärines Tsaari armeest ning nad ei ole võimelised ülekaaluka Punaarmeeга sõdima. Lisaks eeldati, et Soome töölised ja vaesemad talupojad on salaja valitsuse vastu negatiivselt meelestatud. Seega otsustati Šapošnikovi plaani mitte rakendada ning selle asemel lasti Leningradi kaitseringkonna ülemjuhatajal Kirill Meretskivil koostada uus plaan rünnakuks Soome vastu.⁸⁰

Meretskov meenutab, et ta sai uue plaani koostamise ülesande isiklikult Stalinilt 1939. aasta suvel. Rünnak pidi lähtuma Leningradist ja Murmanskist. 2–3 nädala pärast esitas Meretskov oma koostatud memorandumi Stalinile ja Vorošilovile – mõlemad mehed nõudsid, et rünnak ei tohiks kesta kauem kui 2–3 nädalat.⁸¹ Meretskovi plaan, mis aga eiras tegelikke olusid, sai Stalini heakskiidu. Plaan nägi ette Soome armee kiiret purustamist mitmel erineval ründesuunal, mis pidanuks sundima soomlasi oma niigi piiratud inimressurssi pikki piiri veelgi enam laiali hajutama.⁸²

⁷⁵ Ohto Manninen, "The Winter War in Global Perspective", 78–83 (82).

⁷⁶ Allan R. Millett, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (8).

⁷⁷ Ohto Manninen, *The Soviet Plans for the North Western Theatre of Operations in 1939–1940*, 11.

⁷⁸ David M. Glantz, *Stumbling Colossus: The Red Army on the Eve of World War*, (Kansas: University Press of Kansas 1998), 88.

⁷⁹ Ohto Manninen, *The Soviet Plans for the North Western Theatre of Operations in 1939–1940*, 11.

⁸⁰ Samas, 12.

⁸¹ Sealsamas.

⁸² David M. Glantz, *Stumbling Colossus: The Red Army on the Eve of World War*, 88.

Meretskovi plaan ei pidanud realistlikuks, et Prantsusmaa või Suurbritannia võiksid Soomele abi osutada. Küll aga märkis ta oma ettekandes, et Rootsi võib toetada Soomet 2–3 diviisi ja kuni saja lennukiga.⁸³ Niinimetatud Meretskovi plaanist annab ülevaate Lisa 4. Lubades plaani koostada Peastaabi asemel Leningradi kaitseringkonnal, loobus Stalin omaaegsest sõjaväelisest loogikast, mille kohaselt oleks pidanud sellises mastaabis operatsiooni läbiviimist plaanima ja koordineerima Punaarmee kõrgeim juhtorgan. Algselt ei nimetanud Stalin ka operatiivtasandi ülemjuhatajat ja isegi kui ta seda hiljem tegi, eiras ta siiski käsuliini, andes käske otse madalama taseme ohvitseridele isiklikult.⁸⁴

Selleks, et täita Stalini seatud 2–3 nädala nõuet, pidi näiteks 9. armee edenemine Soome territooriumil ühes päevas olema 22 kilomeetrit. Samas kui 9. armee liikumise kiirus Soome – NSV Liidu piirile oli kõigest 12–16 kilomeetrit päevas ja ka siis jäid osad üksused, nagu tagalatoetus ja suurtükivägi, jalaväest tunduvalt maha.⁸⁵ See näitab, et esmane strateegiline plaan oli ehitatud valede alustel. Seda kummastavam on asjaolu, et oma mälestustes meenutab Meretkov, et 1939. aasta talvel piiri inspekteerides jäi tema auto lumme kinni ning ta pidi tõdema: „Kui sõda peaks talvel puhkema, on siin piirkonnas operatsioonide läbiviimine tõsiselt raskendatud.”⁸⁶

Punaarmees olid inimesed, eesotsas Šapošnikoviga, kes suutsid hinnata olukorda realistlikult ja mõistsid, kuivõrd keeruliseks võib sõda Soome vastu kujuneda. Lisaks adusid nad üpris objektiivselt ka konflikti eskaleerumise ohtu. Lõppkokkuvõttes läks aga Punaarmee Soome vastu sõtta plaaniga, mille koostamist oli tugevasti mõjutanud NSV Liidu poliitiline juhtkond, eesotsas Stalini nõudmistega, ning mis ei arvestanud realistlikku olukorda ei rindel ega maailmas tervikuna.

Punaarmee pani suurt rõhku strateegilise üllatuse saavutamisele. Samas oleksid pikad ja pingelised läbirääkimised ning mitmete majanduslike ja mitte-kallaletungi paktide ülesütlemine nullinud strateegilise üllatuse võimalikkuse. Soomlased olid rünnakut ennetanud ja oma relvajõud pea täielikult mobiliseerinud.⁸⁷

⁸³ Ohto Manninen, *The Soviet Plans for the North Western Theatre of Operations in 1939–1940*, 14.

⁸⁴ Gregory J. Bozek, *The Soviet-Finnish War, 1939–1940 Getting the Doctrine Right*, (Kansas: School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College 1993), 36. <http://ibiblio.org/hyperwar/UN/USSR/Sov_Finn-1939_Doctrine/index.html> (04.03.2015).

⁸⁵ Pavel Aptekar & Olga Dudorova, “The unheeded warning and the winter war 1939–1940”, *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol.10, No 1 (Dec., 2007), 200–209 (207).

⁸⁶ Roger R. Reese, *Why Stalin's Soldiers Fought: the Red Army's Military Effectiveness in World War II*, 30.

⁸⁷ Gregory J. Bozek, *The Soviet-Finnish War, 1939–1940 Getting the Doctrine Right*, 37.

Alles peale seda, kui Stalini sünnipäev 21. detsembril oli möödunud ilma olulise eduta rindel, tõesid Stalin ja Vorosilov rindeohvitseridega suheldes, et sõda Soome vastu ei tohiks kergelt võtta.⁸⁸ Rindel ei olnud see muidugi mingi uudis. Juba detsembri alguses hakkas Punaarmee ülemjuhatus mõistma, et Meretskovi plaan ei toimi ning vajalik on kaaluda alternatiive. Rindele saadeti olukorraga tutvuma peastaabist Matvei Zahharov – tema ülesandeks oli valida uus põhipealetungi suund ja koht. Jaanuari alguses arutati Poliitbüroo eristungil uut võimalikku rünnakuplaani Soome vastu. Peastaabi ülem Šapošnikov esitas taaskord Stalinile sama plaani, mille ta oli esitanud paar kuud varem, ka seekord kiitis Stalin selle heaks. Plaan nägi sõjategevuse koondamist pea täielikult Karjala kannasele ja Laadoga põhjakaldale (vt Lisa 5). Plaan kohandamine ja läbiviimine usaldati Kiievi kaitseringkonna ülemale Semjon Timošenkole.⁸⁹

Seega oli plaan, mis Punaarmeele lõpuks läbimurde tõi, juba algusest peale põhijoontes olemas, kuid selle rakendamist takistas Stalin, kelle ebarealistlikele tingimustele Šapošnikovi plaan ei vastanud. Algsele fiaskole vaatamata suutis *Stavka* (Punaarmee ülemjuhatus) ja NSV Liidu poliitiline juhtkond end rehabiliteerida. 1940. aastal hinnati olukorda juba realistlikumalt ja võeti omaks uued poliitilised eesmärgid ning uus strateegia nende saavutamiseks, mis suudeti ka ellu viia.⁹⁰

*Millett ja Murrey järgi on üks strateegilise taseme efektiivsuse näitaja see, millisel määral on strateegilised eesmärgid kooskõlas relvajõudude suuruse, komplekteerituse ja struktuuriga.*⁹¹ Punaarmee põhiliseks eesmärgiks määrati Soome armee ja mereväe hävitamine võimalikult lühikese ajaga.⁹² Selle eesmärgi täitmiseks oli Punaarmeel kasutada ulatuslikud jõud.

Novembri lõpuks oli NSV Liit Soome idapiirile paigutanud neli armeed – Põhja-Jäämerest Soome laheni. 14. armee (2 diviisi) paiknes Murmanskis ning selle rünnakusuund oli Petsamo peale. Veidi allpool polaarjoont paiknes 9. armee (4 diviisi, millest üks ei olnud rünnaku alguseks veel kohal), mille ülesandeks oli lõigata Soome territoorium kaheks, liikudes Botnia lahe põhjaranniku suunas. 8. armee (6 diviisi ja üks soomusbrigaad) asus Laadoga järve idakaldal rünnakusuunaga mööda Laadoga idakallast Mannerheimi liini tagalasse. 7. armee (9

⁸⁸ Kimmo Rentola, "Intelligence and Stalin's Two Crucial Decisions in the Winter War, 1939–40", 1089–1112 (1090).

⁸⁹ Ohto Manninen, *The Soviet Plans for the North Western Theatre of Operations in 1939–1940*, 39.

⁹⁰ Roger R. Reese, *Why Stalin's Soldiers Fought: the Red Army's Military Effectiveness in World War II*, 54.

⁹¹ Allan R. Millett, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", 9.

⁹² Ohto Manninen, *The Soviet Plans for the North Western Theatre of Operations in 1939–1940*, 15.

diviisi, soomuskorpus ja 3 soomusbrigaadi, lisaks veel üks diviis reservis) rünnakusuund pidi olema Mannerheimi liini vastu ja sealt edasi Helsinki peale.⁹³ Sellised olid Punaarmee jõud Soome idapiiril 1939. aasta novembri lõpus, vahetult enne Meretskovi plaani rakendamist. Samas koosnes suurem osa neist üksustest kas reservistidest või kutsealustest.⁹⁴

Siiski oli nii elavjõu, suurtükkide, tankide kui ka õhujõudude osas Punaarmeel tohutu ülekaal ja lähtudes lihtsast sõjalisest loogikast, et operatsiooni õnnestumiseks peab ründajate ja kaitsjate suhe olema vähemalt 3:1 ründajate kasuks⁹⁵, võib väita, et Punaarmeel oli 1939. aasta novembris piisavalt jõudu soomlaste alistamiseks.

Kuigi Punaarmee poolel oli selge arvuline ülekaal, siis Punaarmee strateegia, mis nägi ette ründamist mitmel suunal, hajutas nende jõud pikki Soome piiri. Selline Punaarmee jõudude hajutamine sobis aga teatud mõttes paremini just soomlastele, kuna see tähendas ka osa jõu paigutamist Laadogast põhjapoolle – metsaga kaetud ja hõreda teevõrguga alale, kus Punaarmee ei saanud oma arvulist ülekaalu maksimaalselt ära kasutada.⁹⁶

1940. aasta jaanuari alguses, kui sõjategevus koondati Karjala poolsaarele, muutus Punaarmee ülekaal veelgi suuremaks. 1. veebruariks koosnes Punaarmee kontingent Soome idapiiril 40 diviisist, kokku 957 675 mehega. Karjala poolsaarel, kus toimus 1940. aastal enamus lahingutegevusest, oli Punaarmee üleolek elavjõu osas kahekordne ja suurtükkide osas kolmekordne. Veel suurem üleolek oli Punaarmeel tankide ja õhujõudude osas. Näiteks 11. veebruaril oli Soome armeel reservis 10 tanki, aga Punaarmeel oli Karjala poolsaarel 1558 tanki.⁹⁷ Niisiis oli Punaarmee arvuline ülekaal veelgi kasvanud. Niisamuti oli Punaarmee juhtkond asunud lahendama neid probleeme, mis olid tulnud ilmsiks sõja algstaadiumis.

*Strateegilist efektiivsust näitab see, millisel määral toetab strateegiliste eesmärkide täitmist kasutada olev infrastruktuur ja tehniline baas.*⁹⁸ Põhiliseks Punaarmee infrastruktuuriga seotud probleemiks oli see, et viletsast teevõrgust ja ka talviselt halbadest oludest tulenevalt võttis üksusete koondamine rindele oodatust kauem aega.⁹⁹ Kuna terves NSV Liidus ei olnud

⁹³ Earl F. Ziemke, *The Red Army 1918–1941: From Vanguard of World Revolution to US Ally* (New York: Cass, 2004), 232

⁹⁴ Roger R. Reese, *Why Stalin's soldiers fought : the Red Army's military effectiveness in World War II*, 30.

⁹⁵ Stephen Biddle, *Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*, 15.

⁹⁶ Ohto Manninen, *The Soviet Plans for the North Western Theatre of Operations in 1939–1940*, 18.

⁹⁷ Samas, 43.

⁹⁸ Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (9).

⁹⁹ Ohto Manninen, *The Soviet Plans for the North Western Theatre of Operations in 1939–1940*, 38.

sõjaolukorda väljakuulutatud, tegutses osa rongiliiklusest rahuaaja graafiku alusel, mis ei suutnud sõjaolukorra nõudlust rahuldada. Kuivõrd sõda ei olnud ametlikult välja kuulutatud, ei lubatud NSV Liidu Balti laevastikul sõja algusnädalatel sõjaaja varusid kasutada. Teiseks suureks probleemiks osutus Murmanski raudtee, millel oli vaid üks rööpapaar. Murmanski raudtee muutus pudelikaelaks nii üksuste transpordil rindele, kui ka nende varustamisel.¹⁰⁰ Seega olid Laadoga järvest põhjapool sõdivate Punaarmee üksuste varustatuse tase kehvem kui neil, kes sõdisid näiteks Karjala kannasel.

Georgi Dimitrov, kes osales Kommunistliku Partei Keskkomitee pleenumil, kus arutati Punaarmee tegutsemist Talvesõjas, on oma päevikus üles täheldanud, et Vorošilovile heideti kõige enam ette suutmatust „varustada rinnet piisava elavjõu ja varustusega, ning tagada sanitaarteenistuse tegevust.“¹⁰¹

¹⁰⁰ Carl van Dyke, *The Soviet Invasion of Finland, 1939–1940* (London: Frank Cass, 1997), 193.

¹⁰¹ Dimitrov, Georgi, *The diary of Georgi Dimitrov, 1933–1949*, ed. by Ivo Banac (New Haven; London: Yale University Press, 2003), 127.

IV. OPERATIIVNE TASAND

*Milletti ja Murrey järgi mõjutab operatiivtasandil efektiivsust see, kas relvajõududel on olemas professionaalne ja põhimõttele kindel ohvitserkond, kes suudab operatiivtasandi probleemidega tegeleda realistlikult ja olukorda arvestaval moel.*¹⁰² Perioodil 1930–1937 moodustasid Punaarmee isikkoosseisust ohvitserid 7%. Samal perioodil moodustasid ohvitserid Saksamaa armeest 4%, Prantsuse armeest 4,5% ja Briti territoriaaljõududest 6%. Samas oli nii Briti, Prantsuse kui ka Saksa armeedes lisaks ohvitseridele olemas ka allohvitseridekorpus, mis Punaarmee süsteemis puudus. Kuigi Lääne-Euroopa armeedes oli ohvitseri vähem, siis allohvitseride süsteem lasi osa ülesannetest delegerida allohvitseridele ja seeläbi väiksemal hulgal ohvitseridel efektiivsemalt tegutseda. Ajaloolase Roger Reese'i arvutuste põhjal oli 1937. aastal Punaarmeel puudu 40 000 ohvitseri.¹⁰³ Professionaalsete ohvitseride puudumisel viis Punaarmee sõdurite väljaõpet läbi aga kvalifitseerimata kaader. Paljud Punaarmee ohvitserid olid Kodusõja veteranid, kellel puudus tegelik sõjaline haridus. 1936. aastal kirjeldas USA sõjaväeatašee Moskvast Punaarmee ohvitserkonda järgnevalt: „Olenemata pingutustest koolitada Nõukogude kõrgemaid ohvitseri on tulemused siiani siiski kasinad. Vähene algatusvõime, samade väljakujunenud harjumuste järgimine, otsustusvõimetus muutavas olukorras – need on üldised Nõukogude ohvitseri iseloomustavad omadused.“¹⁰⁴

Puudulik oli ka Punaarmee ohvitseride koolitamise süsteem, mis ei suutnud tagada ohvitserkonna kvaliteeti. 1936. aastal oli NSV Liidus 12 sõjaväeakadeemiat ja üks sõjaväeinstituut, kus kokku õppis 11 000 kadetti. 1939. aastal suurendati akadeemiate arvu 14-le ja loodi kuus tsiviil-militaarteaduskonda. Sellise teaduskonna tudengid osalesid lisaks oma eriala tundidele ka militaarkursusetel. Peale kooli läbimist võidi neilt nõuda ühe- kuni neljakuulist teenistusse asumist ja iga-aastast lühikoolituse läbimist teadmiste värskendamiseks. Sellisel viisil koolitatud ohvitseride väärtust ei saa aga kõrgeks pidada. Kuigi üldiselt tundub militaarharidust andvate asutuste arv NSV Liidus muljetavaldav, siis tegelik kvaliteet ja väljaõppe saanud ohvitseride arv ei olnud piisav.¹⁰⁵ Üha kasvav nõudlus uute ohvitseride järgi tulenes suuresti Punaarmee plahvatuslikust kasvust alates 1937. aastast. Samal ajal, kui ohvitseridest oli juba niigi puudus, laastas nii ohvitserkonna kui ka nende moraali

¹⁰² Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, “The Effectiveness of Military Organizations”, *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (13).

¹⁰³ Roger Reese, “A Note on a Consequence of the Expansion of the Red Army on the Eve of World War II”, 135–140 (137).

¹⁰⁴ Sealsamas.

¹⁰⁵ Samas, 139.

puhastus, mis võttis Punaarmeele jäädavalt 20 000 ohvitseri.¹⁰⁶

Tähtis on see, kui võrd ohvitserkond moodustab terviku, millised on kõrgemate ja madalamate ohvitseride omavahelised suhted ning millisel määral toimub tegelikkust kajastava info vahetus nii enesest kui ka vastasest.¹⁰⁷ Näidet sellise kahe suunalise kommunikatsiooni puudumise kohta ei pea kaugelt otsima. Kui vaadelda NSV Liidu 1939. aasta septembri sissetungi Poola, võib leida mitmeid sarnaseid probleeme, mis ilmnesisid ka soomlaste vastu võideldes. Küll aga jäid tollaegsed probleemid kiire võidu varju. Punaarmee kaotas sõjategevuses Poola vastu tõesti kõigest 2600 meest, mida on tunduvalt vähem kui *Wehrmacht*’i kaotused, mida hinnatakse kuni 45 000-ni. Muidugi tuleb arvestada, et ajaks, kui Punaarmee Poolasse tungis, oli *Wehrmacht* juba suurema osa Poola armeest hävitanud. Lisaks oli Poola armee ülemjuhataja, marssal Edward Rydz-Śmigły’i andnud käsu Poola üksustel mitte Punaarmeele sõdida – välja arvatud juhul, kui nad Poola üksuseid ründavad või üritavad neid desarmeerida.¹⁰⁸

Kui aga vaadelda, millise enesekriitilisusega hindas Saksamaa armee oma operatsioone Poola vastu ja kuidas tegi seda Punaarmee, kerkivad esile selged erinevused. Hoolimata *Wehrmacht*’i ulatuslikest võitudest Poola armee üle, ei olnud Saksamaa relvajõudude ülemjuhatus lahinguüksuste tegevusega rahul. Saksa süsteem lubas aga ohvitseridel oma ülemustega vabalt arutada oma üksuste puudusi nii varustuse, väljaõppe kui ka elavjõu osas. Tulemuseks oli see, et Saksamaa peastaap oli võimeline oma armee võimekusi adekvaatselt hindama ja astus samme puudujääkide likvideerimiseks. Võit Prantsusmaa üle 1940. aasta mais ja juunis oli kindlasti osaliselt selle protsessi tulem.¹⁰⁹

Punaarmees, kus aga sellist kriitilist eneserefleksiooni ei toimunud, andsid diviisi ülemad tihti kõrgemale tasandile edasi valeinfot ülesannete saavutamise või mittesaavutamise kohta. Sellise tegevuse motiiviks oli tavaliselt lihtsalt liialdamine – soov näidata oma üksust paremast küljest. Näiteks, andsid üksuste ülemad edasi infot, et mõni asula või küla on vallutatud, aga tegelikult ei olnud eesmärki veel saavutatud. Selline valeinfo edastamine tegi aga raskeks kõrgemal tasandil edasiste plaanide tegemise. Samas oli selliste segaduste põhjuseks vahel ka see, et

¹⁰⁶ Roger Reese, “A Note on a Consequence of the Expansion of the Red Army on the Eve of World War II”, 135–140 (138).

¹⁰⁷ Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, “The Effectiveness of Military Organizations”, *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (13).

¹⁰⁸ Alexander Hill, “Voroshilov’s ‘Lightning’ War-The Soviet Invasion of Poland, September 1939”, *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 27, No. 3 (Jul., 2014), 404–419 (406).

¹⁰⁹ Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, “The Effectiveness of Military Organizations”, *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (13).

ohvitserid ei osanud kaarti lugeda.¹¹⁰ Näiteks, kindral Petr Pšennikov sõnutsi oskas tema juhitud diviisis kõigest 17% ohvitseridest kaarti lugeda.¹¹¹

Punaarmee suutis täita talle seatud eesmärgi, milleks oli Ida-Poola okupeerimine ja Poola armee hävitamine, kuid selle edu taustal ilmnemid mitmed operatiivtasandi probleemid, mille lahendamata jätmise tõttu maksis Punaarmee soomlaste vastu sõdades kõrget hinda.

Vilets luureandmete kogumine ja töötlemine oli ilmnunud juba enne sõda Poola vastu konfliktis Jaapaniga Halhõn goli-is – see jätkus ka Talvesõjas. Üksustevahelise kommunikatsiooni puudumine ja liigne kaugus teineteisest, tiibade puudulik julgestus ning tagalateenistuse võimetus üksusi varustada olid samuti probleemid, mis ilmnemid juba 1939. aasta septembris.¹¹² Kuigi paljud neist probleemidest olid madalama taseme ohvitseridele teada, siis Suurest Terrorist laastatud Punaarmee ohvitserkond polnud taoline kommuun, kus oleks võinud toimuda konstruktiivne diskussioon rindeohvitseride ja Punaarmee peastaabi vahel, nagu see toimus Saksamaa armees. Mihhail Lukinov, kes osales Talvesõjas suurtükiohvitserina, kirjeldas kõrgemate ohvitseridega läbisaamist järgnevalt: „Nad olid eksimatud nagu Caesari naine – neid ei tohtinud kuidagi kritiseerida.”¹¹³

Gay Hammerman ja Richard G. Sheridan on koostanud uuringu, milles võrdlesid kahekümne nelja diviisi efektiivsust Teises maailmasõjas. Kasutades võrdlevat meetodit reastasid nad kümme kõige efektiivsemat. Nimekirja ladviku moodustasid ainult Saksa armee diviisid, peale ühe erandi, milleks oli USA 88. jalaväediviis. Hammerman ja Sheridan võtsid arvesse elavjõu kvaliteeti, diviisi kaadri tugevust, üksuse koosseisu stabiilsust, treeningu pikkust ning kvaliteeti ja administratiivset toetust. Uurijad leidsid, et kõikidel eelmainitud faktoritel on oma roll, kuid otsustavaks faktoriks kujunes hoopis üksuse juhtkonna kõrge kvaliteet ja ametile vajalike iseloomuomaduste olemasolu.¹¹⁴ See uurimus jääb küll antud töö suunast välja, kuid on siiski ilmekaks näiteks kaadripoliitika ja väljaõppe olulisuse rõhutamisel. Kuna operatiivsel ja taktikalisel tasandil on efektiivsuse saavutamiseks ülioluline ohvitserkonna kõrge kvaliteet, siis 1930-ndate lõpus Stalini algatatud ohvitserkonna puhastust võib näha selge faktorina, mis

¹¹⁰ Rodger R. Reese, *Red Commanders: A Social History of the Soviet Army Officer Corps, 1918–1991*, 142.

¹¹¹ Samas, 140.

¹¹² Alexander Hill, “Voroshilov’s ‘Lightning’ War – The Soviet Invasion of Poland, September 1939), 404–419 (411).

¹¹³ Mikhail I. Lukinov, “Notes on the polish campaign and the war with Finland (1939–1940)”, *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 14, No. 3 (Dec., 2007), 120–149 (137).

¹¹⁴ John H. Cushman, “Challenges and Response at the Operational and Tactical Levels, 1914–45”, *Military Effectiveness Volume 3: The Second World War*, 320–341 (326).

pärssis Punaarmee efektiivsust operatiivsel ja taktikalisel tasandil.¹¹⁵ Olles hävitanud need ohvitserid, kes näitasid üles iseseisvat mõtlemist, ja pannes hirmu alla ka kõiki ametisse jäänuid, täitis ta poliitilisest lojaalsusest lähtudes vabaks jäänud ametikohad ohvitseride võimekust arvesse võtmata.¹¹⁶ Kogenud ohvitseride puuduse olukorras treenisid reakoosseisu vastava hariduseta instruktorid ning sellest tulenes ka Punaarmee sõdurite Talvesõja-aege madal kompetents. Samal ajal oli Soome armee ohvitserkond saanud väga hea taktikalise ja operatiivtaseme väljaõppe, näidates Talvesõja päevil suurepärast manöövrioskust.¹¹⁷ Suur osa Soome armee kõrgematest ohvitseridest oli saanud oma väljaõppe Saksamaal, osaledes aastatel 1916–1918 lahingutes 27. jäägripataljonina. Selle väeüksuse veteranidest kujunes paljuski Soome sõjaväeline eliit.¹¹⁸

*Millett ja Murray lähenemise kohaselt mõjutab operatiivtasandi efektiivsust see, millisel viisil on eri väeliigid omavahel integreeritud. Väeliikide integreeritus peab lubama kasutada maksimaalselt ära eri väeliikide tugevusi ja vähendama nende haavatavust.*¹¹⁹ NSV Liidu sõjaline mõtlemine tegi 1930-ndatel läbi kiire arengu just relvaliikide integreerituse ja liikumissõja suunal. Uue kontseptsiooni väljatöötamisse panustasid mitmed sõjaväelased ja teoreetikud, kellest mõjukamate – Vladimir Triandafillov, Frunze ja Tuhhatševski – tulemuseks oli idee süvaoperatsioonidest.¹²⁰

Talvesõja ajal kehtis NSV Liidus 1936. aastal ratifitseeritud määrustikul (PU-36) põhinev lahingumäärustik. Selle, 1936. aasta doktriini keskmes oligi idee süvaoperatsioonist, mille kohaselt on läbi eri relvaliikide integreeritud koostegutsemise võimalik saavutada märkimisväärne strateegiline edu, rünnates punkte lisaks rindejoonele ka tagalas. Rindeüksuste vastase rünnaku eesmärgiks on soomusüksuste ja jalaväe koostööl murda rinne mitmeks osaks ja suruda need eraldi maha. Vaenlase tagalasse ulatuvate rünnakute eesmärgiks on saboteerida varustustegevust, vallutada käsuliine ja häirida logistikat. Kuigi PU-36 nägi Punaarmee eesmärgina strateegilist kaitset, siis tegelikkuses oli doktriini põhifookus

¹¹⁵ Samas, 327.

¹¹⁶ Samas, 328.

¹¹⁷ Carl van Dyke, *The Soviet invasion of Finland 1939–1940*, 203.

¹¹⁸ Pasi Tuunainen, "The transfer of military knowledge and the Finnish War of Independence (Civil War) The Finnish volunteers in the Royal Prussian Jaeger Battalion 27. as adopters and disseminators of the German art of war, 1915–1918", (5). <<http://www.eceme.ensino.eb.br/cihm/Arquivos/PDF%20Files/97.pdf>> (06.11.2014).

¹¹⁹ Allan R. Millett, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (13).

¹²⁰ Vladimir K. Triandafillov, *The Nature of the Operations of Modern Armies*. (Portland: Frank Cass & Co, 1994), 4.

rünnakuoperatsioonidel.¹²¹ Relvaliikide integreeritud tegutsemist väljendab otseselt PU-36 esimene peatükk, mis rõhutab relvaliikide koostegutsemise tähtsust ning märgib ära eeldatavad raskused täieliku koostegutsemise saavutamiseks.¹²²

PU-36 tabas hästi muutuva ajastu vaimu kuna selles väljendus kasvav tehnoloogia tähtsus lahinguväljal, rõhk relvaliikide integreeritusele ning üleminek ühe manöövri kesksele sõjale. Doktriinist tulenevalt toimub üksuste varustamine, organiseerimine ja ka otsene lahingutegevus. Punaarmee üksused ei suutnud viia edukalt läbi manöövreid, rünnata soomlasi ettenähtud sügavuses ega kasutada massi rünnakute läbiviimisel.¹²³ PU-36 üks rakendamise keskseid eeldusi on see, et üksuse ülemad võtavad olenevalt reaalsest olukorrast lahinguväljal ise vastu otsuseid, kuidas eelnevalt plaanitud tegevust paremini läbi viia kuna neil on olemas ülevaade tegelikest oludest.¹²⁴ Punaarmee ohvitserid ei suutnud aga näidata initsiatiivi ega kasutada ootamatult tekkinud võimalusi. Need kaks faktorit olid aga Tuhhatševski hinnangul üliolulised PU-36 rakendamiseks.

Järeldusena võib väita, et doktriin üksinda ei olnud põhjuseks, vaid pigem suutmatus valmistada oma üksusi ette vastavalt doktriinile tegutsema. Punaarmee doktriin PU-36, mis kehtis ka Talvesõjas, kajastas samu põhimõtteid, mille printsiipe järgides Punaarmee hiljem ka Teises maailmasõjas võidukas oli.¹²⁵ Punaarmee doktriini teoreetiline põhi oli tugev ja oma aja kohta innovaatiline, kuid Soome kinnise maastiku oludes raskesti rakendatav. Tuhhatševski oli peale PU-36 ratifitseerimist hoiatanud, et „mitte ajada segi ideelist küpsust võimekusega neid ideesid ellu viia” – see hoiatus osutus Talvesõja kontekstis lausa prohvetlikuks.¹²⁶

*Millett ja Murray järgi on operatiivtasandi efektiivsuse näitaja see, kas militaarorganisatsioon on võimeline operatiivtasandil järgima algset plaani, toime tulema ootamatustega ning võimeline kohanema.*¹²⁷ Üldiselt saab Talvesõda jagada kaheks eristatavaks operatsiooniks või perioodiks. Esimene algas 1939. aasta novembris ja lõppes sama aasta detsembri lõpus ning koosnes Punaarmee nurjunud katsetest läbi manöövrите kiiret võitu saavutada. Teine

¹²¹ Gregory J. Bozek, *The Soviet-Finnish War, 1939–1940 Getting the Doctrine Right*, 17.

¹²² *Provisional Field Regulations for the Red Army*, 2–7.

¹²³ Gregory J. Bozek, *The Soviet-Finnish War, 1939–1940 Getting the Doctrine Right*, 38.

¹²⁴ *Provisional Field Regulations for the Red Army*, 37.

¹²⁵ Gregory J. Bozek, *The Soviet-Finnish War, 1939–1940 Getting the Doctrine Right*, 40.

¹²⁶ Samas, 11.

¹²⁷ Allan R. Millett, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, “The Effectiveness of Military Organizations”, *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (15).

operatsioon algas 1940. aasta jaanuaris ja lõppes 13. märtsil.¹²⁸

Punaarmee algne operatiivplaan oli selgelt rünnakukeskne, mis oli ka kooskõlas strateegiliste eesmärkidega. Selline lähenemine oli õigustatud kuna Soome armeel oli suhteliselt madal operatiivse ja strateegilise tasandi vasturünnaku võimekus.¹²⁹ Punaarmee plaan nägi ette ulatuslike manöövrite kasutamist selleks, et isoleerida ja hävitada vaenlaste üksused. Soome üksused aga manööverdasid sageli Punaarmee omad taktikalisel tasandil üle ja seetõttu ei suudetud operatiivplaani ellu viia.¹³⁰ Üks selle läbikukkumise põhjus oli maastik kuna see ei soosinud laialdasi soomusüksuste manöövreid. Iga suur motoriseeritud vägi vajab manöövrite läbiviimiseks piisavalt ruumi – see oli tegelikult juba ka PU-36 kirjas.¹³¹ Punaarmee eduks esimesel perioodil võib pidada seda, et nad suutsid soomlasi oma rünnakutega üllatada. Aeg, koht ja üksuste suurus, millega Punaarmee Soomet ründas, oli soomlaste jaoks ootamatu. Punaarmee liikus suuremate jõududega ja sellistel suundadel, mida soomlased ette ei näinud. Olles saavutanud varajase edu, ei suutnud Punaarmee üksused seda siiski hoida.¹³² Carl G. Mannerheim võrdles Punaarmee tegutsemist sõja esimesel perioodil „halvasti juhitud orkestriga, kus instrumendid mängivad, kuid teevad oma etteaste valel hetkel.“¹³³

Sõja teisel perioodil, alates jaanuarist kuni sõja lõpuni, näitas Punaarmee üles kõrgemat koordineeritust. Timošenko kasutas jaanuarikuud selleks, et elimineerida osa sõja alguses ilmsiks tulnud puudustest ja seejärel loobuda ka laialdasest manöövrite kasutamisest, keskendudes rohkem vaenlase kurnamisele Karjala kannasel.¹³⁴ Keegi ei olnud varem sõandanud seesugust kindlustatud liini frontaalselt rünnata. Inglased ja prantslased ei olnud rünnanud Siegfriedi liini, kuigi suur hulk Saksa armeest oli 1939. aasta sügisel seotud lahingutega Poolas. Lisaks ootasid sakslased ise Maginot liini ees kaheksa kuud, kuid seejärel ikkagi vältisid seda ja tungisid Prantsusmaale läbi Belgia.¹³⁵

Timošenkol kästi manöövrid unustada ja rünnata Soome kindlustusi Karjala kannasel otse.¹³⁶ Kindlustatud ala frontaalne ründamine oli kaotusi ja efektiivsust silmas pidades kulukas samm,

¹²⁸ Gregory J. Bozek, *The Soviet-Finnish War, 1939–1940: Getting the Doctrine Right*, 38.

¹²⁹ Samas, 33.

¹³⁰ Samas, 34.

¹³¹ Amnon Sella, “Red Army Doctrine and Training on the Eve of the Second World War”, *Soviet Studies*, Vol. 27, No. 2 (Apr., 1975), 245–264 (247).

¹³² Gregory J. Bozek, *The Soviet-Finnish War, 1939–1940: Getting the Doctrine Right*, 38.

¹³³ Samas, 37.

¹³⁴ Samas, 34.

¹³⁵ Ohto Manninen, *The Soviet Plans for the North Western Theatre of Operations in 1939–1940*, 42.

¹³⁶ Gregory J. Bozek, *The Soviet-Finnish War, 1939–1940: Getting the Doctrine Right*, 32.

teisalt lubas see Punaarmeel soomlastele peale suruda kurnamissõja, mida ressursirikkamal Punaarmeel oleks olnud suurem võimalus võita. Ka oli mitmeid operatiivtasandi faktoreid, mis rääkisid sellise lähenemise kasuks. Nimelt, olid Karjala kannasel Punaarmee üksused vaid 30–35 km kaugusel Viiburist. Viiburi kui Soome suuruselt teise linna kaotus oleks tekitanud soomlastele moraalset kahju. Samuti on maastik Muolaanjärvist kuni Summani tehnoloogia kasutamiseks tunduvalt soodsam. Selles piirkonnas oli asustus tihedam ja seetõttu ka tihedam teedevõrk, mis lubas Punaarmeel massi kasutamist.¹³⁷ Lisaks oli Punaarmee üksuste varustamine kannasel tunduvalt lihtsam kui põhja pool.

*Milletti ja Murray järgi on efektiivsuse näitajaks see, millisel määral on operatiivkontseptsioon kooskõlas kasutada oleva tehnoloogiaga. Oluline on seejuures vaadelda, millisel määral arendab ja rakendab militaarorganisatsioon talle kättesaadavaid tehnoloogiaid edu saavutamiseks.*¹³⁸ Talvesõja päevil oli Punaarmee moderniseerimis- ja mehhaniseerimisprotsess alles pooleli. Punaarmee oli samas tunduvalt parema varustusega kui Soome armee ja isegi rahvusvahelisest aspektist vaadates oli punaväelaste relvastus automatiseeritud, kõrge kvaliteediga ja üsna väekõlbulik.¹³⁹ Punaarmee probleemiks oli pigem see, et paljud relvad, mis olid üksuste koosseisus ette nähtud, olid niivõrd uued, et neid polnud veel piisavas koguses toodetud. Näiteks, oli NSV Liidu sõjatööstus juba 1934. aastal välja töötanud väga hea püstolkuulipilduja, 7.62-mm padruneid kasutava PP-34, kuid seda toodeti vaid piiratud kogustes ja seda ei peetud ka jalaväelasele sobivaks. Punaarmees oli üldiselt rohkem tähtsustatud kergekuulipildujaid ja automaatpüsse. Kui võrrelda Soome armee ja Punaarmee diviisi koosseisu, siis püstolkuulipildujat ei olnud Punaarmee struktuuris ette nähtud, kuid Soome diviisis oli neid 250.¹⁴⁰ Alles peale seda, kui soomlased punaväelaste vastu püstolkuulipildujaid efektiivselt kasutasid, mõistis Punaarmee selle relvatüübi lahinguväärtust. Püstolkuulipildujate kasutamine muutis soomlaste rühma tulekiiruse Punaarmee rühma omast suuremaks.¹⁴¹ Kõnekas fakt püstolkuulipilduja efektiivsusest lahinguväljal on veel see, et hilisemas sõjas Saksamaa ja tema liitlaste vastu oli püstolkuulipilduja punaarmeealase üks

¹³⁷ Ohto Manninen, *The Soviet Plans for the North Western Theatre of Operations in 1939–1940*, 42.

¹³⁸ Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (15).

¹³⁹ Markku Palokangas, "Soome sõjaväe relvastus ja varustus", *Talvesõda: 1939/1940:105 päeva Soome rahva kangelaslikku võitlust*, 284–336 (334).

¹⁴⁰ Samas, 313.

¹⁴¹ Sealsamas.

põhirelvadest.¹⁴²

Puudus oli ka miinipildujatest. Punaarmee pataljoni struktuuris oli küll ette nähtud nii 55 kui ka 81 mm suurtükid, kuid neid ei olnud veel piisavalt toodetud või seisid need ladudes kuna lahinguväljal olid sellise kaliibriga miinipildujad pigem haruldased.¹⁴³ Ometi olid just miinipildujad Talvesõjas efektiivseks kaudtule relvaks¹⁴⁴, sest nad olid tunduvalt mobiilsemad kui suurtükid, mis jäid tihti jalaväest eraldatuks ning ei suutnud tagada vajalikku tuletoetust. Miinipilduja järsk lennujoon võimaldab tabada ka sihtmärke, mis asuvad varjete taga - lisaks saab tulistada ise otse varje tagant. Just see omadus tegi miinipildujast sobiva relva Soome-NSV Liidu idapiiri künklikul maastikul kasutamiseks. Ka Talvesõja veteran Dmitri Krutskih, kes teenis Punaarmees suurtükiohvitserina, on oma mälestustes mitmel korral kiitnud Soome miinipildujate tegevust.¹⁴⁵

Punaarmeel puudusid tehnoloogilised vahendid Mannerheimi liinist läbimurdmiseks. Üks ambitsioonikamaid vahendeid, millega üritati viia jalaväeüksuseid soomlaste kaitseliini taha, oli niinimetatud jalaväetank. Jalaväetanki moodustas tavalise tanki taga suuskadel veetav 12 mm terasest konstruktsioon, mis kaitses jalaväelasi otsetulerehvade eest. Konstruktsioonis olid ka jalaväelaste jaoks tulistamisavad. Tankimeeskonna ülem Aleksei Shilin kirjeldas jalaväetankide kasutamist järgnevalt: "Projekteerijad tõesti arvasid, et neid saab kasutada Mannerheimi liini tiibamiseks ja sellest läbimurdmiseks. Muidugi oli reaalsus hoopis midagi muud. Jalaväetanki suusad läksid tihti risti ja need vajusid kahemeetrise lume sisse. Paljud minu sõbrad surid just niimoodi."¹⁴⁶

NSV Liidus oli küll eelpool kirjeldatud Kama kompleksis tegeletud raadio väljaarendamisega, kuid Talvesõjas neid veel laialdaselt ei kasutatud. Paremate vahendite puudumisel peeti sidet kullerite ja välitelefonidega – need aga osutusid tihedate lumetormide tõttu ebausaldusväärseteks.¹⁴⁷ Samas võib eeldada, et kui Punaarmeel oleks Talvesõja päevil olnud

¹⁴² John E. Jessup, "The Soviet Forces in the Great Patriotic War, 1941–5", *Military Effectiveness Volume 3: The Second World War*. 256–276 (269).

¹⁴³ Internet, Ben Strout, *Fire and Ice: The Winter War of Finland and Russia*, (2006), Documentary, <<https://www.youtube.com/watch?v=WR2FqMUVZzc>> (03.01.2015)

¹⁴⁴ Steven J. Zaloga & Leland S. Ness, *Red Army Handbook 1939–1945*, (Gloucestershire: Sutton, 1998), 5.

¹⁴⁵ Internet, I Remember andmebaas, *Memoirs: Dmitrii Krutskikh*, <<http://iremember.ru/en/memoirs/infantrymen/dmitrii-krutskikh/>> (02.03.2015).

¹⁴⁶ Internet, I Remember andmebaas, *Memoirs: Aleksei Shilin*, ed.by M. Sviridenkov, (2010), <<http://iremember.ru/en/memoirs/tankers/aleksei-shilin/>> (09.04.2015)

¹⁴⁷ Internet, *Battlefield Scandinavia the Forgotten Front Finnish Winter War*, (2002), <<http://www.youtube.com/watch?v=jn3nXTrs-8g>> (12.12.2014)

raadio massilises kasutuses, oleks see nende süvalahingu doktriini rakendamist tunduvalt lihtsustanud kuna raadio oleks eri relvaliikide vahelise koordineerimise efektiivsemaks muutnud. Raadio tähtsust näitab ka see, et seda kasutas Saksa armee oma motoriseeritud formatsioonide organiseerimiseks ning eri relvaliikide vahelise koostöö juhtimiseks.

*Milletti ja Murray järgi on operatiivtasandi üks efektiivsuse näitaja see, kas militaarorganisatsioonil on olemas võimekus toetada oma lahinguoperatsioone vajalike luureandmete, varustuse, sidevahendite, meditsiini- ja transpordivahenditega.*¹⁴⁸

Talvesõja päevil oli peastaabi ülem lisaks taktiliste ja operatiivtasandi operatsioonidele vastutav ka varustuse ja logistikaga seonduva eest. Selline topelt-roll jättis aga üksuste varustamise küsimused pakilisemate strateegiliste küsimuste varju.¹⁴⁹ Üksuste transport ja üldine varustamine oli valdkond, kus Punaarmee oli kõige halvemini ette valmistatud. Esimese viisaastaku ajal ei olnud raudteevõrk NSV Liidu lääneosas kasvanud kuna enamus ressursist suunati uute, idapool asuvate tööstuskeskuste ühendamiseks.¹⁵⁰ Maanteetransport, mis oma paindlikkuse ja võimekuse poolest suutis lahinguüksustele lähemale pääseda, oli isegi olulisem, kuid takistuseks sai teede vähesus, nende halb kvaliteet ja rasked lumeolud. Lisaks oli puudu sobivatest veokitest varustuse viimiseks rindele. Et olukorda parandada, omastas Punaarmee Talvesõja ajal oma vajaduste katteks hulga masinaid ka tsiviilkasutusest. Varuosade vähesuse, halbade teede ja juhtide ning mehhaanikute madalate tehnoloogiliste teadmiste tõttu oli veokite hoolduse ja töökorras hoidmisega tihti probleeme.¹⁵¹ Punaarmee üritas teede läbilaskevõimekust parandada, mobiliseerides teehooldusüksustesse arvestataval hulga mehi, kelle ülesandeks oli vastutada teede korrasoleku eest.¹⁵²

Tagalatoetuse suutmatus rindeüksuseid adekvaatselt varustada tekitas rindel probleeme nii üksuste personalile kui ka varustusele. Mõnel rindelõigul ei saanud üksused kogu sõja jooksul end pesta ja neid vaevasid täid. Liha said nad süüa vaid siis, kui nende hobused hukkusid. Tagalatoetus ei suutnud varustada mehi veega, seega pidid mehed vee saamiseks improviseerima. Lume sulatamine ja sellest saadava vee kasutamine toiduks tõi aga tihti kaasa terviserikkeid, nagu näiteks kõhulahtisus. Probleemiks kujunes ka relvade määrdeaine kvaliteet

¹⁴⁸ Allan R. Millett, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*, 1–31 (18).

¹⁴⁹ Earl F. Ziemke, "The Soviet Armed Forces in the Interwar Period", *Military Effectiveness Volume: The Interwar Period*, ed. by Allan R. Millett & Williamson Murray (Cambridge: Cambridge University Press 2010), 1–31 (26).

¹⁵⁰ Samas, 27.

¹⁵¹ David M. Glantz, *Stumbling Colossus: The Red Army on the Eve of World War*, 177.

¹⁵² Samas, 178.

kuna rasv, mida kasutati suurtükkide süütemehhanismide õlitamiseks, külmus ja hoopis takistas relvade kasutamist. Masinate mootoreid tuli pidevalt soojendada ja kindla aja tagant käivitada, et nad ära ei külmuks. See aga omakorda tõstis kütusekulu ja tõi endaga kaasa rohkem mootoririkkeid, mis omakorda suurendas veelgi survet tagalateenistusele. Punaarmee üksustele jagati talvekamuflaaži riietus alles jaanuarikuus, soomlased olid seda kandnud aga kogu sõja vältel.¹⁵³ Punaarmee jalaväehvitser Krutskikh meenutab, kuidas tema üksusele, olles juba Kuhmoniemi juures piiramisrõngas, lennukitelt talvevarustus saabus „Ohvitseridele oli ette nähtud lühikesed mustast lambanahast kasukad. Kas te kujutate ette, kuidas oli sellises mustas lambanahas rünnakut juhtida? Muidugi lasid soomlased esimesena maha meie ohvitserid.”¹⁵⁴

Punaarmee võitlusvõimet külmades oludes mõjutas negatiivselt ka telkide ja kaminade puudus. Puudus oli ka viltidest, karvamütsidest, jalasidemetest ja vatikuubedest. Ilmastikuoludele vastava riietuse puudusest räägib ilmekalt fakt, et detsembri lõpuks oli nende meeste arv, kelle võitlusvõime oli külmakahjustuste tõttu tõsiselt langenud, juba 5725.¹⁵⁵ Kuigi Leningradi lähistel asusid hästi varustatud haiglad, siis kehva transpordikorralduse tõttu ei jõudnud haavatud abini. Põhimõtteliseks varustusprobleemiks oli see, et kogu varustussüsteem oli ülesehitatud hoopis teistsuguse, tunduvamalt lühema sõja jaoks.¹⁵⁶ Talvesõja eripära seisnes selles, et sõjategevus toimus suuresti äärmiselt madala asustustihedusega piirkondades. Need vähesed hooned, mis oleks võinud punaväelastele pakkuda kaitset külma eest, põletati üldjuhul taganevate soomlaste poolt maha.

Punaarmee luure oli kogunud üsna täpsed andmed Soome maanteedest ja avaldas need brošüürina „Soome. Marsruutide kirjeldus“. Teatmikus anti ülevaade Soome viivate peateede ja kõrvalteede laiusest ja kvaliteedist ning teistest aspektidest, mis andsid aimu tee operatiivsest kasutamisväärtusest.¹⁵⁷ Samas oli aga puudus luureinfost Mannerheimi liini kohta. Läbi Karjala kannase peetud lahingute kaardistasid punaväelased soomlaste punkrite asukohti, kannatades suuri kaotusi. Seda kurioossem tundub, et peale sõda näitas Timošenko Nikita Hruštšovile tõendeid, et nõukogude luurel olid olemas detailsed kaardid Mannerheimi liinist, kuid keegi ei

¹⁵³ Markku Palokangas, „Soome sõjaväe relvastus ja varustus“, *Talvesõda: 1939/1940:105 päeva Soome rahva kangelaslikku võitlust*, 284–336 (326).

¹⁵⁴ Internet, I Remember andmebaas, *Memoirs: Dmitrii Krutskikh*, <<http://iremember.ru/en/memoirs/infantrymen/dmitrii-krutskikh/>> (02.03.2015).

¹⁵⁵ Catherine Merridale, *Ivani sõda: Punaarmee aastatel 1939–1945*, 97.

¹⁵⁶ Samas, 66.

¹⁵⁷ Juri Kilin, „Punaarmee Stalini tahte elluvijana“, *Talvesõda: 1939/1940:105 päeva Soome rahva kangelaslikku võitlust*, 337–362 (344).

konsulteerinud enne sõja algust luurega. „Kui me oleks saatnud oma väed Soome vastu viisil, mis igale lapselegi oleks kaartidelt ilmselgena tundunud, oleksid asjad teisiti läinud.”¹⁵⁸

¹⁵⁸ William R. Trotter, *A Frozen hell: the Russo-Finnish Winter War of 1939–1940* (Chapel Hill: Algonquin Books of Chapel Hill, 2000), 94.

V. TAKTIKALINE TASAND

*Millett ja Murray järgi on taktikalisel tasandil efektiivsuse määrajaks see, millisel määral on relvajõudude taktikaline võimekus kooskõlas nende operatiivkontseptsiooniga, ning millisel viisil on taktikalisel tasandil tagatud eri relvaliikide integratsioon ja koostegutsemine.*¹⁵⁹ Punaarmee operatiivkontseptsiooni keskmes oli idee süvaoperatsioonidest, mille läbiviimine aga eeldas kõrgtasemelist, põhjalikku väljaõpet saanud juhtkonda. Kogenenud ohvitseridest oli aga Punaarmeel suur puudus. Kuigi Punaarmee sõjaline doktriin rõhutas ja nõudis eri väeliikide integreeritud tegutsemist, siis tegelikkuses oli Punaarmeel PU-36 rakendamisega Talvesõjas mitmeid probleeme. Igasugune eri väeliikide vaheline koos tegutsemine nõuab aga nendevahelist tõhusat kommunikatsiooni ja eelnevat drilli. Puuduliku väljaõppe ja koordineerimise tõttu ei suutnud Punaarmee oma üleolekut läbimurdeks või otsustavaks tiibamismanöövriks ära kasutada ning jala- ja soomusväevaheline koostöö, mis pidi viima esmase läbimurdeni, puudus pea täielikult. Kaks väeliiki ründasid küll samas suunas, kuid sellega ka asi piirdus. Tankid tungisid edasi ja ootasid siis maapeal tulutult ringe tehes jalaväelaste järele jõudmist. Kui tankijuhid mõistsid, et jalaväelased ei tule, sest nad on okastraati takerdunud või mõnel muul viisil paigale jäänud, taganesid nad või moodustasid kaitse-eesmärgil ringe ning proovisid pimeduse saabudes edu säilitada. Kui päike loojus, tulid aga välja soomlaste tankihävitusväed.¹⁶⁰ Tankide kaotused jalaväe toetuseta olid lubamatult kõrged. Tihti jäi ka suurtükivägi jalaväest eraldatuks ning nende koostöö ei saavutanud samuti maksimaalset efektiivsust. Tuletoetus oli sageli ebatäpne kuna puudus oli tulejuhtidest ning luure ebatäpne.¹⁶¹

Seletus sellele, miks tankide- ja jalaväevaheline koostöö niivõrd kehv oli, võib peituda asjaolus, et veel 1938. aastal olid Punaarmee tankid formeeritud omaette korpustesse, mis oli kooskõlas ka PU-36 rakendamisega. 1938. aastal aga loobuti tankikorpustest ja tankid määrati brigaadidesse jalaväe toetuseks ja mobiilseteks suurtükkideks.¹⁶² Jalaväele oli nüüd küll määratud suurem hulk toetustanke, kuid periood enne Talvesõda oli liiga lühike, et viia kahe väeliigi vaheline koostöö heale tasemele. Peale Talvesõda, mis näitas, et selline tankide rakendamise viis ei ole siiski efektiivne, loobuti sellest ja tankid formeeriti uue struktuuriga

¹⁵⁹ Allan R. Millett, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, "The Effectiveness of Military Organizations", *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (20).

¹⁶⁰ William R. Trotter, *A Frozen hell: the Russo-Finnish Winter War of 1939–1940*, 118.

¹⁶¹ Carl van Dyke, *The Soviet invasion of Finland, 1939–1940*, 201.

¹⁶² Gregory J. Bozek, *The Soviet-Finnish War, 1939–1940: Getting the Doctrine Right*, 15.

corpustesse.

Meretskov tõdes peale 8. armee ülevaatus, et väeosade komandörid ei valda sõjaliste operatsioonide läbiviimist metsa-, soo- ja järvemaastikul. Meretskov jõudis järeldusele, et määrustiku taktikast ei saa kinni pidada.¹⁶³ Probleemiks seisnes selles, et loodud teooriat ei suudetud ellu viia ega kohandada Soome kinnistele aladele.¹⁶⁴ Soomlased suutsid aga oma taktikaga saavutada suhteliselt väheste ressursidega kõrge võitlusvõime. Soomlased vältisid oskuslikult ulatuslikke lahinguid, kus Punaarmee oleks suutnud oma arvulise ja tehnoloogilise üleoleku maksma panna. Kuid kui Punaarmeel õnnestus soomlased staatilisse kaitsesse sundida, olid nad edukad.¹⁶⁵ Punaarmee edule Karjala maakitsusel aitas kaasa see, et osad puudused suudeti siiski 1940. aasta jaanuariks kõrvaldada ning relvaliigid olid võimelised taktikas ettenähtud koostööks.¹⁶⁶

*Millett ja Murray järgi on taktikalise efektiivsuse näitajaks see, millisel määral tähtsustavad relvajõud taktikalise süsteemi üllatust ja ootamatult tekkinud võimaluste kiiret ärakasutamist.*¹⁶⁷ Punaarmee oli kõige väiksem taktikalise üksuse diviis. Seega oli kõigi väiksemate Punaarmee üksuste, nagu polgu, pataljon ja rühm, tegevus tugevalt diviisikomandöri võimu all.¹⁶⁸ Kui veel arvestada seda, et pataljoni- ja rügemendiülemad pidid omakorda kooskõlastama oma tegevuse poliitohvitseridega, siis oligi tulemuseks jäik juhtimissüsteem. Sellise paindumatu juhtimisega harjunud pataljonid, polgud ja rühmad ei olnud võimelised omaalgatuslikuks tegutsemiseks. See aga omakorda tähendas, et üllatust ei suudetud piisavalt kasutada.¹⁶⁹ Oma vaatluses on ka Mannerheim nimetanud Punaarmee vägede struktuuri „Põhjala maastiku ja talviste olude jaoks liiga jäigaks.“¹⁷⁰

Taktikalist efektiivsust näitab see, kuidas relvajõudude taktikaline süsteem tagab üksuste moraali ja ühtekuuluvustunde ning kuidas on reguleeritud erinevate auastmete vahelised

¹⁶³ Vesa Tynkkynen, “Talvesõja taktika eksamil”, *Talvesõda: 1939/1940:105 päeva Soome rahva kangelaslikku võitlust*, 539–562 (541).

¹⁶⁴ Samas, 543.

¹⁶⁵ Allan R. Millett, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, “The Effectiveness of Military Organizations”, *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (21).

¹⁶⁶ Vesa Tynkkynen, “Talvesõja taktika eksamil”, *Talvesõda: 1939/1940:105 päeva Soome rahva kangelaslikku võitlust*, 539–562 (543).

¹⁶⁷ Allan R. Millett, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, “The Effectiveness of Military Organizations”, *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (22).

¹⁶⁸ Vesa Tynkkynen, “Talvesõja taktika eksamil”, *Talvesõda: 1939/1940:105 päeva Soome rahva kangelaslikku võitlust*, 539–562 (550).

¹⁶⁹ Carl G. Mannerheim, *Soome marssali mälestused*, toim Helle Tiisväli, (Tallinn: Olion, 2007), 207.

¹⁷⁰ Sealsamas.

*suhted.*¹⁷¹

Soomes sõdinud 46 laskurdiviisist 13 olid formeeritud vähem kui aasta eest. Ülejäänutest olid enamik vaid mõni nädal enne rindele paiskamist saanud täiendusi vastavalt tolle ajajärgu suundumusele võõrrahvustest nekrutite näol.¹⁷² Üksuste formeerimisega jõuti lõpuni seega alles sõja eelõhtul ja paljude üksuste ülemad olid oma alluvatele tundmatud – seetõttu puudus ka vastastikune usaldus. Sama probleem oli reakoosseisuga, kes olid väljaõppe läbinud eri üksustes, kuid pidid koos võitlema. Arusaadavalt jäi reakoosseisudes puudu vajalikust sidususest ja usaldusest, mis on lahingus niivõrd oluline.¹⁷³ Probleemidele ohvitseride ja reakoosseisu vahel osundab veel see, et kõige levinum sõjaväelise distsipliini rikkumiseks oli meeste jultunud käitumine või allumatus nooremohvitseride suhtes.¹⁷⁴ Samas esines ka teistsugust suhtumist. Punaarmee rühmaülem meenutas: „Mina ja minu alluvad olime kõik sõbrad. Meil ei olnud sellised suhted, nagu oli ettenähtud ametlikult. Sõdurid hoolitsesid minu eest ja mina omakorda ei varjanud nende eest midagi. Mulle oli vägagi selge, et igasugune ülbuse ohvitseri poolt tähendab seda, et ta sureb juba esimeses lahingus.”¹⁷⁵

Punaarmee üksuste tegevusele andis teatava erijoone üksuste lahingutegevust kindlustav poliitiline töö. Üksustesse olid määratud poliitkomissarid – politrukid, kelle ülesandeks oli poliitilise tegevuse juhtimine ning parteitöö eest hoolitsemine põhiüksuste tasandil. Politruk oli kompanii ja väiksemates üksustes, poliitkomissar tegutses rügemendi ja pataljoni tasemel.¹⁷⁶

Politrukkide tegevus aga piiras üksust juhtiva ohvitseri võimu, kuna osa traditsioonilistest ülemate ülesannetest, nagu distsipliini, lahingu ja operatiivse valmiduse, kiire mobilisatsiooni ning varustuseolukorra järgimine, oli delegeeritud politrukkide pädevusse. Kuigi üksuse ülem oli siiski kõrgeim juht, siis selline dubleeriv juhtimissüsteem tekitas tihti üksuse juhi ja politruki vahel hõõrumist.¹⁷⁷ Selline süsteem oli nii ebaefektiivne, et 1940. aastal sellest osaliselt loobuti. Nimelt ei pidanud lahinguvälja ohvitserid enam oma korraldusi poliitkomissariga

¹⁷¹ Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, “The Effectiveness of Military Organizations”, *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (23).

¹⁷² Catherine Merridale, *Ivani sõda: Punaarmee aastatel 1939–1945*, 95.

¹⁷³ Chew F. Allen, *The White Death: the Epic of the Soviet-Finnish War* (Spokane: KiwE, 2007), 27.

¹⁷⁴ Catherine Merridale, *Ivani sõda: Punaarmee aastatel 1939–1945*, 88.

¹⁷⁵ Internet, I Remember and mebaas, *Memoirs: Dmitrii Krutskikh* <<http://iremember.ru/en/memoirs/infantrymen/dmitrii-krutskikh/>> (02.03.2015).

¹⁷⁶ Geoffrey Roberts, *Stalin's Wars From World War to Cold War, 1939–1953*, (New Haven, London: Yale University, 2006), 49.

¹⁷⁷ Markku Palokangas, “Soomes sõjaväe relvastus ja varustus”, *Talvesõda: 1939/1940:105 päeva Soome rahva kangelaslikku võitlust*, 284–336 (326).

kooskõlastama, mis kiirendas käskude täitmist.¹⁷⁸

Ametlik lööklause, mida komissarid kasutasid oma meestele innu süstimiseks, oli „Võit vaenlase üle saavutatakse vähese verega.”¹⁷⁹ Punaarmeeelased ei vihanud soomlasi. Punaarmeeelaste motivatsioon võitluses soomlaste vastu oli erinev sellest, mida nad hiljem tundsid sakslaste vastu. Peale Hitleri invasiooni NSV Liitu võitlesid Punaarmee sõdurid oma kodumaa eest. Talvesõjas täitsid nad pigem oma sõdurikohust. Kuna Soome vastu võitlevad mehed olid tulnud NSV Liidu eri osadest, siis oli neile osaks saanud ka erinev hulk propagandat. Algselt pidid Soome vastu sõdima vaid Leningradi sõjaväeringkonna üksused, sellest johtuvalt teistes piirkondades niivõrd propagandat ei tehtudki.¹⁸⁰

Ajaloolase Roger R. Reese'i arvates oli punaväelaste motivatsioonitase Talvesõja ajal siiski tunduvalt kõrgem, kui seda tihti on kujutatud. Punaarmee sõdurid ei kaotanud kunagi tungi vastase üle võit saavutada. Arvestades kaotusi ja raskusi, mida Punaarmee sõdurid pidid taluma ning millise silmnähtavalt ebakompetentse juhtimise all tegutsema, on Punaarmee vastupidavus Reese'i arvates tähtis märk Punaarmee efektiivsusest taktikalisel tasandil.¹⁸¹ Sellist vaatenurka kinnitavad ka mitmed teated sõja jooksul, kus lootusetus olukorras olevad Punaarmee üksused otsustasid allaandmise asemel lõpuni võidelda.¹⁸² Ka Mannerheim, kes tundis punaarmeeelase loomust vähemalt sama hästi kui Punaarmee ohvitserid ise, on oma mälestustes kirjeldanud Punaarmee jalaväelast kui „vaprat, vastupidavat ja vähenõudlikku, kuid algatusvõimetut. Erinevalt tema soomlasest vastasest, oli ta rühmavõitleja, kes ohvitserideta ja kontaktita oma kaaslastega ei suutnud iseseisvalt tegutseda.”¹⁸³

Punaarmee võitles enamasti vapralt kuna paljud uskusid, et sõda Soome vastu on õiglane. Enne sõja algust oli riigi kontrollitud meedia pidevalt rõhutanud, et NSV Liit tahab piiri vaid veidike nihutada ja soomlased on põhjendamatult sellise muutuse vastu. Veelgi olulisem võis olla sõdurite silmis see, et Soomet kujutati kui agressorit, kes alustas sõda NSV Liidu vastu suurtükirünnakuga liidu piiripunkti pihta. Kuna NSV Liidu elanikel puudusid alternatiivsed infokanalid riigi kontrollitud meediale, siis seda versiooni ka suuresti usuti.¹⁸⁴

¹⁷⁸ Geoffery Roberts, *Stalin's Wars From World War to Cold War, 1939–1953*, 53.

¹⁷⁹ Roger R. Reese, *Why Stalin's Soldiers Fought: the Red Army's Military Effectiveness in World War II*, 33.

¹⁸⁰ Samas, 43.

¹⁸¹ Roger R. Reese, “Lessons of the Winter War: A Study in the Military Effectiveness of the Red Army, 1939–1940”, 826.

¹⁸² Roger R. Reese, *Why Stalin's Soldiers Fought: the Red Army's Military Effectiveness in World War II*, 33.

¹⁸³ Carl G. Mannerheim, *Soome marssali mälestused*, 208.

¹⁸⁴ Roger R. Reese, *Why Stalin's Soldiers Fought: the Red Army's Military Effectiveness in World War II*, 48.

*Strateegilist efektiivsuse eelduseks on see, kuivõrd relvajõudude treeningsüsteem on kooskõlas nende taktikalise tasandi lähenemisega.*¹⁸⁵ Punaarmee oli teatud mõttes ise oma kiire kasvu ja arengu ohver, sest paljude uute kutsealuste haridustase oli niivõrd madal, et kulus palju aega sõdurite haridustaseme ja lugemisoskuse tõstmiseks. Alles seejärel sai päris väljaõppe juurde asuda.¹⁸⁶ Punaarmee puudulik väljaõpe Talvesõjas tulenes suuresti ka sellest, et enamik nende treeningmeetoditest pärines Tsaari-Venemaa päevilt ja olid kaasaegse sõja kontekstis aegunud.¹⁸⁷ Kaadridiviisis oli väljaõpe vähendatud kolmest kahe aastani. Punaarmee territoriaalväeosades oli väljaõpe kestnud 3–4 kuud. Selline lühike treeningperiood võis anda üksustele vaid algteadmised lahingutegevusest.¹⁸⁸ Sõdurid, kes pidid samades oludes sõdima, olid oma oskustelt erineva tasemega. Ivan Maslov, kes teenis Talvesõja päevil Punaarmee regulaarväeosas tankikomandörina, toob välja, et: „... erinevalt reservistidest koosnevatest üksustest ei olnud meil [regulaarväeosadel] kunagi probleeme motivatsiooni ega väljaõppega.“¹⁸⁹

Kogu väljaõppe eesmärk oli luua klassiteadlikke üksusi, kes oleksid võimelised võitlema Kesk-Euroopa künklikul või tasasel maastikul. Soome-tüüpi metsaga liigendatud maastik oli suuremale osale punaarmeelestest võõras. Paljudele NSV Liidu lõunaosast pärit väeosadele jättis 1940. aasta külm talv kõik varem kogetud talveolud varju.¹⁹⁰ Väljaõppes ei olnud pööratud piisavalt tähelepanu talveoludes vajalikule suusatamisele ja orienteerumisele. Laskeoskus oli kehv kuna laskeharjutuste ajal hoiti padruneid kokku – lisaks ei olnud osa üksusest heitnud õppuste ajal ühtegi käsigranaati. Soome vastu asunud mehed olid tihti harjutanud nädalate kaupa puupüssidega. Sellest piisas vast mõne võitlusvõtte omandamiseks, aga olukord muutus lootusetuks, kui vaja oli sihtida või käega relva tasakaalu testida. Suur hulk reakoosseisust ja ohvitseridest ei suutnud täita relvaõppe norme.¹⁹¹ Reamees Shishkin, kes osales lahingutes Karjala maakitsusel, meenutab: „Meie väljaõpe oli küll intensiivne, kuid liiga lühike. Meil ei

¹⁸⁵ Allan R. Millet, Williamson Murray and Kenneth H. Watman, “The Effectiveness of Military Organizations”, *Military Effectiveness Volume 1: The First World War*. 1–31 (24).

¹⁸⁶ Catherine Merridale, *Ivani sõda: Punaarmee aastatel 1939–1945*, 78.

¹⁸⁷ Carl van Dyke, *The Soviet invasion of Finland, 1939–1940*, 204.

¹⁸⁸ Markku Palokangas, “Soome sõjaväe relvastus ja varustus”, *Talvesõda: 1939/1940:105 päeva Soome rahva kangelaslikku võitlust*, 284–336 (311).

¹⁸⁹ Internet, I Remember and mebaas, *Memoirs: Maslov Ivan Vladimirovich*, ed. by G. Keuffman, (2012), <<http://iremember.ru/en/memoirs/tankers/maslov-ivan-vladimirovich/>> (02.03.2015).

¹⁹⁰ Alexander R. Alexiev, *Ethnic minorities in the Red Army: asset or liability?* (London: Westview Press, 1988), 6.

¹⁹¹ Catherine Merridale, *Ivani sõda: Punaarmee aastatel 1939–1945*, 85.

olnud ühtegi harjutust teravmoonaga ning relva õppisime laadima vaid puidust kuulidega¹⁹². Mehed raiskasid ka palju aega väljaõppevälistele tegevustele: kasvasid kartuleid, tegid heina, lüpsid lehma ja tapsid sigu. Igal juhul hoidis põllupidamine neid väljaõppest eemal – rohkelt läbiti aga tunde poliitika teemadel.¹⁹³

Punaarmee üksused olid orienteeritud rünnaku läbiviimiseks, kuid neil puudus pea täielikult juhised ja väljaõpe, kuidas käituda olukorras, kus ollakse vastase poolt ümberpiiratud või on vajadus piiramisrõngast välja murda.¹⁹⁴ Lahingumäärustikus PU-36 pole kaitselahingut käsitlevas peatükis sõnagi selle kohta, kuidas piiramisrõngast edukalt pääseda.¹⁹⁵ 9. armee koosseisu kuulunud 44. ja 163. jalaväediviis hävitati peale piiramisrõngasse sattumist pea täielikult.

Kuna kõik tasandid on omavahel hierarhiliselt seotud, väljenduvad mitmed kõrgemalt tasandilt alguse saanud puudused ja probleemid just taktikalisel tasandil. Kuigi süvalahingu kontseptsioon oli oma aja kohta korralik, siis selle üldist sisu ei kirjutatud lahinguväljal otseseks rakendamiseks täpselt lahti.¹⁹⁶ See omakorda tegi selle rakendamise raskeks ohvitseridele, kes juhtisid reaalset lahingutegevust rindel. Puudusid kindlad juhised näiteks kindlustuste ründamiseks. PU-36s on kindlustatud alade ründamise kohta kokku ainult veerand lehekülge teksti.¹⁹⁷ Kuna üksused ei olnud piisavalt harjutanud kindlustatud alade ründamist ja puudusid konkreetsed juhised, pidid üksused ilma täpse tegevusplaanita improviseerima. See aga omakorda tähendas tihtipeale rohkem ohvreid.

Punaarmee väljaõpe ei olnud järginud ka NSV Liidu kaitsekomissari korraldust, et 30% kõigist harjutustest ja treeningust tuleks läbi viia pimedal ajal. Enamus öisetest treeningutest toimusid pigem kas koidikul või õhtul.¹⁹⁸ Arvestades Talvesõja konteksti oli öö-operatsioonide läbiviimise oskus hädavajalik kuna varajane detsember märgib Soome-NSV Liidu piiril ka pimeduse kõrgaja saabumist.¹⁹⁹

¹⁹² Internet, I Remember andmebaas, *Memoirs: Nikolai Shishkin*, ed. by O. Sheremet, (2010), <<http://iremember.ru/en/memoirs/tankers/nikolai-shishkin/>> (04.04.2015)

¹⁹³ Markku Palokangas, "Soome sõjaväe relvastus ja varustus", *Talvesõda: 1939/1940: 105 päeva Soome rahva kangelaslikku võitlust*, 284–336 (334).

¹⁹⁴ Pavel Aptekar & Olga Dudorova, "The Unheeded Warning and the Winter War 1939–1940", 208.

¹⁹⁵ *Provisional Field Regulations for the Red Army*, <handle.dtic.mil/100.2/ADA361873>, 73–89.

¹⁹⁶ Earl F. Ziemke, "The Soviet Armed Forces in the Interwar Period", *Military Effectiveness Volume 2: The Interwar Period*, 1–31 (29).

¹⁹⁷ *Provisional Field Regulations for the Red Army*, <handle.dtic.mil/100.2/ADA361873>, 70.

¹⁹⁸ Rodger R. Reese, *Red Commanders: A Social History of the Soviet Army Officer Corps, 1918–1991*, 144.

¹⁹⁹ William R. Trotter, *A Frozen Hell: the Russo-Finnish Winter War of 1939–1940*, 122.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö uurimisteemaks oli Punaarmee kui organisatsiooni efektiivsus Talvesõjas. Töö eesmärk oli uurida, millised olid Punaarmee probleemid Talvesõjas. Teistest sarnastest töödest eristab seda keskendumine Punaarmee probleemidele läbi Milletti ja Murray militaarorganisatsiooni efektiivsuse raamistiku.

Poliitilise tasandil näitas Punaarmee ülesse efektiivset tegutsemist, suutes tagada enesele vajalikud finantsressursid armee moderniseerimiseks. Kaitse-eelarve ja Punaarmee käsutusse antud finantside suurust mõjutas tugevasti Stalini poliitilise juhtkonna nägemus maailmast, mille keskmes oli ideoloogiliselt motiveeritud sõjaline konflikt. See seletab ka NSV Liidu kõrgeid kaitsekulutusi rahuaja standardite järgi. Finantside rakendamisel vajaliku relvastuse ja varustamise tootmisel oldi samuti suhteliselt edukad – eriti arvestades seda madalat baasi, kust Punaarmee moderniseerimist alustati. NSV Liit suutis kasu lõigata välismaisest tehnoloogiast ja kombineerida seda eneseoskustega. Kiire armee moderniseerimise tegi võimalikuks taastunud kodumaise tööstuse võimekus, mis lubas ka uute relvade ja varustuse masstootmist.

NSV Liidu kõrge rahvaarv tähendas, et Punaarmeel oli ka kõrge kasvupotentsiaal. Seda illustreeris tohutu Punaarmee isikkoosseisu kasv läbi kolmekümnendate. Samas selle kasvu juhtimise viis oli suuresti vastupidine Lääne-Euroopas rakendatud praktikatele, kus alustati armee suurendamist ohvitserikorpuse suurendamisest. Punaarmees rakendati nii-öelda vanker hobuse ette ja asuti kasvatama reakoosseisu, omamata piisavalt suurt kvalifitseeritud ohvitserkonda, kes oleks suutnud uusi loodud üksuseid juhtida ja väljaõpet läbi viia. Punaarmee efektiivsus, nagu ka teiste suurvõimude armeede efektiivsus, vähenes läbi kolmekümnendate kiire kasvu tõttu. Kuid Punaarmee kasvust tingitud efektiivsuse languse muutis drastilisemaks asjaolu, et NSV Liidu ühiskonnast ei olnud võimalik värvata piisavas kvaliteedis ja kvantiteedis inimjõudu, kellega tagada Punaarmee mehitatus ohvitseridega. Seetõttu on ohvitserkonna puuduse ja Punaarmee efektiivsuse languse vahel tugev korrelatsioon. Punaarmee poliitilise tasandi efektiivsuse Talvesõja konteksti asetades võib leida, et olles välja arendanud tohutu militaartööstuse kompleksi oli survestatud NSV Liidu poliitiline juhtkond suunanud suure hulga kaitse-eelarvest relvastuse ja varustuse tootmisele ning arendamisele. See omakorda tähendas vähem rahalisi ressursse ja rõhku elavjõu kvaliteedi tõstmisele läbi väljaõppe. Osaliselt oli Punaarmee suurem rõhuasetus armee tehnoloogilise poole arendamisele

objektiivselt õigustatud. Läbi kolmekümnendate oli Punaarmee mahajäämust tehnoloogilise poole pealt selge ning see tuli likvideerida, kuid Punaarmee kaldus liiga ühte äärmusesse ja jättis elavjõu arendamise ja treeningu teisejärguliseks. Talvesõjas väljenduski see täielikus tehnoloogilises üleolekus, kuid operatiiv-taktikaliselt ei suudetud seda üleolekut efektiivselt rakendada.

Strateegilisel tasandil oli Punaarmee suurimaks efektiivsust pärssivaks probleemiks suutmatus algset poliitilist juhtkonda mõjutada operatiivplaani valimisel. Kuigi Punaarmee peastaabis oli väljatöötatud realistlikku olukorda arvestav plaan, siis Stalin välistas selle rakendamise. Kasutusse läks hoopis Meretskovi plaan, mis põhines pigem Stalini ja Vorošilovi soovmõtlemisel kui realistlikel oludel. Tõsiste puudujääkidega plaanist, mis nägi ette lühikest välksõda, tulenes ka teine strateegilise tasandi probleem. Kogu varustus- ja tagalatoetuse süsteem oli üles ehitatud lühikese sõja teenindamiseks ning ei olnud jätkusuutlik pikema sõja pidamiseks. Eriti problemaatiliseks oli sanitaarteenistuse puudulikkus ja suutmatus vigastatud mehed rindelt haiglatesse transportida. See omakorda väljendus rohketes hukkunutes, kes surid haavade või vigastuse tagajärjel. Välksõja puhul, mida ka algne plaan ette nägi, on oluline strateegilise üllatuse saavutamine, kuid selle võimalikkuse olid pikad ja pingelised läbirääkimised Moskvas nullinud. Suutmatus saavutada strateegilist üllatust tähendas seda, et Soome oli jõudnud oma relvajõud mobiliseerida, mis omakorda viis sõja pikenemiseni. Samas näitas Punaarmee sõja teisel perioodil kõrgemat efektiivsust, mille aluseks oli ebaedu tagajärjel oma operatiivplaani muutmine. Selles mängis tähtsat rolli ka Stalin ja Vorošilov, keda olukord rindel ja Punaarmee juhtkonna lobitöö veenis operatiivplaani muutma. NSV Liidu poliitiline juhtkond sekkus ka üksuste valikuküsimusse, lubades algselt kasutada ainult Leningradi kaitseringkonna üksuseid. Olukord, kus relvajõud ise ei saa otsustada selle üle, kui palju ja millised üksuseid rakendada, on potentsiaalselt efektiivsust vähendav faktor. Kuigi Talvesõja kontekstis andsid juba Leningradi kaitseringkonna üksused üksi Punaarmeele selge ülekaalu inimjõu ja tehnoloogia osas

Operatiivtasandil avaldusid mitmed probleemid, mille alged olid poliit-strateegilisel tasandil. Just lahinguväljal väljendusid NSV Liidu tollaegse kaadripoliitika tagajärjed. Ohvitseride puudus ja nende üldiselt madal väljaõppe tase mõjusid Punaarmee efektiivsusele negatiivsemalt kui ükski teine faktor. Üksuste ülemad ei suutnud tihti oma üksuseid plaanist lähtuvalt juhtida ning ei tulnud toime ootamatustega.

Osaliselt tulenes see sellest, et P-36te ei kirjutatud madalama taseme ohvitseridele mõistetavalt lahti. See omakorda segas nii väeliikide- kui ka üksustevahelist koordineeritud tegutsemist, mis oli Punaarmee tolleaegse doktriini rakendamise seisukohast niivõrd olulisel kohal. Samas kui enne uue pealetungi algust hakati nende probleemide lahendamisega süstemaatiliselt tegelema, nagu seda tegi näiteks Timošenko, suudeti relvaliikide vahelist kommunikatsiooni parandada. See omakorda aitas kaasa väeliikidevahelisele koordineeritud tegutsemisele. Efektiivsem korraldus neis kahes aspektis etendas tähtsat rolli läbimurde saavutamisel.

Kuigi Punaarmee ei olnud suutnud saavutada strateegilisel tasandil üllatust, siis operatiivsel tasandil see õnnestus. Piirkondade valik ja jõudude suurus, millega Punaarmee Soomet ründas, olid soomlastele ootamatud ning sundis neid oma vägede paigutust muutma. See tekitas soomlaste ridades esialgu segadust. Kuigi edu üllatuse näol oli saavutatud, ei suudetud seda siiski ära kasutada. Selles mängis rolli Punaarmee üksuste struktuur ja rigiidne juhtimissüsteem, mis ei soosinud Laadoga järvest põhjapoole jääval maastikul tegutsemist. Punaarmee oleks selles piirkonnas võinud tegutseda efektiivsemalt, kui ta oleks kasutanud seal väiksemat, aga mobiilsemat kontingenti. Oluline oli neid samaaegselt varustada vastavalt maastiku ja ilmastiku iseärasustele – eelkõige suuskadega. Punaarmee oleks pidanud vältima suure hulga rasketehnika saatmist Laadogast põhjapoole kuna sealne maastik ja teedevõrgu hõredus vähendasid nende kasutegurit. Need seisukohad siin ei ole midagi originaalset, sest need olid juba 1936. aasta Punaarmee doktriinis põhimõtteliselt olemas. Punaarmee Talvesõjas aga eiras osa doktriinist tulenevaid praktikaid ja teiste järgimine õnnestus vaid osaliselt kuna ohvitserkond ja reakoosseis olid viletsasti doktrineeritud. Seepärast oli suhteliselt asjakohasest ja innovaatilisest doktriinist kokkuvõttes vähe kasu.

Punaväelaste relvastus oli igati kaasaegne ja kõrgetasemeline, eriti kui võrrelda seda Soome armee kehva materiaalse olukorraga. Kuid relvastusega seotud probleemideks võib Millettist ja Murrayst lähtudes pidada püstolkuulipilduja potentsiaali mittemõistmist ja miinipilduja kui maastikule hästi sobiva kaugtulerelva vähest rakendamist.

Taktikalisel tasandil võib pea kõik Punaarmee probleemid taandada väljaõppe puudulikkusele või selle liiga lühikesele kestvusele. Kuigi oli üksuseid, kus väljaõpe oli tunduvat kõrgemal tasemel, olid need enamasti regulaarüksused, keda osales sõjas vähem kui reservistidest koosnevaid üksuseid. Punaarmee juhtimissüsteem, mis delegeris osa traditsiooniliselt üksuse ülemale kuulunud ülesannetest poliitohvitserile, õõnestas üksuste ülemate autoriteeti ja muutis

käsuliini pikemaks kuna enamus käskudest tuli enne poliitohvitseriga kooskõlastada. Selline kord piiras aga initsiatiivi haaramist väiksemate üksuste tasemel ja omaalgatuslikku tegutsemist, mis ka PU-36 järgi on üks efektiivse tegutsemise aluseid. Kui kehva väljaõppega reakoosseisule lisada veel suhteliselt kogenematu ja piiratud võimuga ohvitserkond, siis tulemuseks oligi madala operatiiv-taktikalise efektiivsusega massiarmee. Hoolimata rasketest oludest ja ebakompetentsest juhtimisest ei kaotanud Punaarmee sõdur siiski motivatsiooni vaenlase üle võit saavutada. Kõrget motivatsioonitaset võibki pidada taktikalise tasandi efektiivsuse aluseks, kuid Punaarmee puudulik treeningsüsteem ja selle vananenud metoodika ei suutnud trennida punaväelasi nii, et nad oleksid suutnud Talvesõjas taktikalisel tasandil efektiivselt tegutseda.

Käesoleva töö peamiseks tulemuseks võib pidada järeldust, et Punaarmee probleemid olid suurimad operatiivsel ja taktikalisel tasandil, kus Punaarmee tegevus oli selgelt ebaefektiivsem kui Soome armeel. Sellest tulenesid ka Punaarmee suhteliselt suured kaotused võrreldes Soome armeega. Samas olid mitmed Punaarmee probleemid operatiiv-taktikalisel tasandil hierarhilised, tulenedes valedest otsustest ja tegevustest poliit-strateegilisel tasandil. Sellise probleemi illustreerivaks näiteks on ohvitserkonna vilets tegevus Talvesõjas, mis tulenes NSV Liidu poliitilise juhtkonna rakendatud kaadripoliitikast. Teisalt, sõja võidu saavutamisel mängis tähtsat rolli Punaarmee ressursirikkus poliit-strateegilisel tasandil, mis korvas operatiiv-taktikalise tasandi madala efektiivsuse.

Bakalaureusetöö raames suutsin Punaarmee efektiivsuse hindmise süveneda vaid pinnapealselt. Edasine uurimine nõuaks juba kõrgemaid militaar-tehnilisi teadmisi. NSV Liidu sõjaajalugu on üsnagi põhjalikult käsitletud teema, kuid uurimisvaldkondi veel jagub. Näiteks, võiks võrdluse tekitamiseks uurida samast raamistikust lähtuvalt Punaarmee tegutsemist enne Talvesõda – Hispaania kodusõjas või konfliktis Jaapaniga Halhõn goli-is. Samas võiks eraldi süveneda kas poliitilise, strateegilise, operatiivse või taktikalise tasandi efektiivsuse uurimisse.

KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

Allikad

Publitseeritud allikad:

1. Dimitrov, Georgi, *The Diary of Georgi Dimitrov, 1933–1949*, ed. by Ivo Banac (New Haven; London: Yale University Press, 2003).
2. *Provisional Field Regulations for the Red Army*, (Virginia: Monthly Catalog of U.S. Government Publications, 1986), <handle.dtic.mil/100.2/ADA361873> (04.04.2015)
3. *The Treaty of Versailles*, The Avalon Project, <http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/versailles_menu.asp> (04.10.2014)
4. Vladimir K. Triandafillov, *The Nature of the Operations of Modern Armies*. (Portland: Frank Cass & Co, 1994)

Kirjandus

Monograafiad:

5. Alexander R. Alexiev, *Ethnic minorities in the Red Army: asset or liability?* (London: Westview Press, 1988).
6. Carl van Dyke, *The Soviet Invasion of Finland, 1939–1940* (London: Frank Cass, 1997).
7. Catherine Merridale, *Ivani sõda: Punaarmee aastatel 1939–1945* (Tallinn: Tänapäev, 2007).
8. Chew F. Allen, *The White Death: the epic of the Soviet-Finnish War* (Spokane: KiWE, 2007).
9. David M. Glantz, *Stumbling Colossus: The Red Army on the Eve of World War*, (University Press of Kansas, 1998).
10. Earl F. Ziemke, *The Red Army 1918–194: From Vanguard of World Revolution to US Ally* (New York: Cass, 2004).
11. Geoffery Roberts, *Stalin's Wars From World War to Cold War, 1939–1953*, (New Haven, London: Yale University, 2006).
12. Ohto Manninen, *The Soviet Plans for the North Western Theatre of Operations in 1939–1940*. (Helsinki: National Defence Collage, 2004).
13. Rodger R. Reese, *Red Commanders: A Social History of the Soviet Army Officer Corps, 1918–1991*. (Lawrence: University Press of Kansas, 2008).
14. Roger R. Reese, *Why Stalin's soldiers fought: the Red Army's military effectiveness in World War II* (Lawrence: University Press of Kansas, 2011).
15. Stephen Biddle, *Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*, (Oxford: Princeton University Press, 2004).

16. Steven J. Zaloga & Leland S. Ness, *Red Army Handbook 1939–1945*, (Gloucestershire: Sutton, 1998).
17. William R. Trotter, *A Frozen Hell: the Russo-Finnish Winter War of 1939–1940* (Chapel Hill: Algonquin Books of Chapel Hill, 2000).

Kogumikud:

18. *Military Effectiveness Volumes 1: The First World War*, ed. by Allan R. Millett & Williamson Murray (Cambridge: Cambridge University Press, 2010).
19. *Military Effectiveness Volume 2: The Interwar Period*, ed. by Allan R. Millett & Williamson Murray (Cambridge: Cambridge University Press 2010).
20. *Military Effectiveness Volume 3: The Second World War*, ed. by Allan R. Millett & Williamson Murray (Cambridge: Cambridge University Press, 2010).
21. *Guns and Rubles: The Defense Industry in the Stalinist State*, ed. by Mark Harrison (London: Yale University Press, 2008).
22. *Talvesõda: 1939/1940: 105 päeva Soome rahva kangelaslikku võitlust*, toim. Jari Leskinen ja Antti Juutilainen (Tallinn: Varrak, 2002).

Artiklid:

23. Alexander Hill, “Voroshilov’s ‘Lightning’ War-The Soviet Invasion of Poland, September 1939” , *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 27, No. 3 (Jul., 2014), 404–419.
24. Amnon Sella, “Red Army Doctrine and Training on the Eve of the Second World War” , *Soviet Studies*, Vol. 27, No. 2 (Apr., 1975), 245–264.
25. Kimmo Rentola, “Intelligence and Stalin's Two Crucial Decisions in the Winter War, 1939–40”, *The International History Review*, Vol. 35, No.5 (Sep., 2013), 1089–1112.
26. Mark Harrison & Robert W. Davies, “The Soviet Military-economy Effort during the Second Five-Year Plan (1933–1937)” , *Europe-Asia Studies*, Vol. 49, No. 3 (May, 1997), 369–406.
27. Mikhail I. Lukinov, “Notes on the polish campaign and the war with Finland (1939–1940)”, *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 14 No. 3 (Dec., 2007), 120–149.
28. Ohto Manninen, “The Winter War in global perspective”, *The RUSI Journal*, Vol. 148 No.2 (Mar., 2008), 78–83.
29. Pasi Tuunainen, “The transfer of military knowledge and the Finnish War of Independence (Civil War) The Finnish volunteers in the Royal Prussian Jaeger Battalion 27 as adopters and disseminators of the German art of war, 1915–1918”,

- (2012)<<http://www.eceme.ensino.eb.br/cihm/Arquivos/PDF%20Files/97.pdf>> (06.06.2014).
30. Pavel Aptekar & Olga Dudorova, "The unheeded warning and the Winter War 1939–1940", *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 10, No. 1, (Dec., 2007), 200–209.
 31. Roger R. Reese, "A Note on a Consequence of the Expansion of the Red Army on the Eve of World War II", *Soviet Studies*, Vol. 41, No. 1 (Jan., 1989), 135–140.
 32. Roger R. Reese, "Lessons of the Winter War: A Study in the Military Effectiveness of the Red Army, 1939–1940", *The Journal of Military History*, Vol. 72, No. 3, (July, 2008), 825–852.
 33. Thomas G. Mahnken, "Uncovering foreign military innovation", *Journal of Strategic Studies*, Vol. 22, No. 4 (Jan., 2008), 26–54.

Käsitajalised materjalid:

34. Ian Johnson, "The Secret School of War: The Soviet-German Tank Academy at Kama", Magistritöö (The Ohio State University, 2013), <https://etd.ohiolink.edu/!etd.send_file?accession=osu1338500708&disposition=inli> (04.04.2015).

Audiovisuaalsed allikad:

35. Internet, *Battlefield Scandinavia the Forgotten Front Finnish Winter War*, (2002), <<http://www.youtube.com/watch?v=jn3nXTrs-8g>> (12.12.2014)
36. Internet, Ben Strout, *Fire and Ice: The Winter War of Finland and Russia*, (2006) <<http://www.youtube.com/watch?v=WR2FqMUVZzc>> (04.06.2014)

Mälestused:

37. *Carl G. Mannerheim, Soome marssali mälestused*, toim. Helle Tiisväli, (Tallinn: Olion, 2007).
38. Internet, I Remember andmebaas, *Memoirs: Aleksej Shilin*, ed.by M. Sviridenkov, (2010), <<http://iremember.ru/en/memoirs/tankers/aleksej-shilin/>> (09.04.2015)
39. Internet, I Remember andmebaas, *Memoirs: Dmitrii Krutskikh*, ed. by G. Keuffman, (2010), <<http://iremember.ru/en/memoirs/infantrymen/dmitrii-krutskikh/>> (02.03.2015).
40. Internet, I Remember andmebaas, *Memoirs: Maslov Ivan Vladimirovich*, ed. by G. Keuffman, (2012), <<http://iremember.ru/en/memoirs/tankers/maslov-ivan-vladimirovich/>> (02.03.2015).
41. Internet, I Remember andmebaas, *Memoirs: Nikolai Shishkin*, ed, by O. Sheremet, (2010), <<http://iremember.ru/en/memoirs/tankers/nikolai-shishkin/>> (04.04.2015).

Military Effectiveness of the Red Army during the Winter War

Summary

The Winter War (1939–1940) was a short and intense conflict between the Soviet Union and Finland that lasted for 105 days. Regardless of the Soviet Union's eventual victory over the Finns, it has gone down in history as a fiasco for the former. The Soviet Union failed to conquer Finland and, for the relatively small territorial gains, the Red Army was forced to pay a hefty price. The aim of this thesis is to use Allan R. Millett & Williamson Murray's military effectiveness framework in order to analyse the reasons behind the Red Army's inability to effectively capitalise on their superiority in technology, manpower and utilized materials. In the thesis, the following approaches have been analysed separately deriving from Millet & Murray: political, strategic, operational and tactical.

The Red Army was effective in many aspects at the political level. One of the main aims of the Red Army's administration was to motorize and mechanize their units. This goal was pursued relentlessly through the 1930s. It was made possible by the ever-increasing defence budget, the increasing industrial might and the use of foreign know-how. The other major aim was to increase the personnel of the Red Army, the process that was also in progress among other belligerents of the Second World War. But the way that growth was achieved had a negative impact on the Red Army's effectiveness. The size of the Red Army was enormous, but they lacked quality and knowledge, especially technology-wise.

The Red Army achieved success as well as suffered drawbacks at the strategic level. In the initial stage of the war, the Red Army's administration failed to impose their will on the political management regarding the operation plan. That resulted in the acceptance of a plan that failed to acknowledge the realistic military circumstances of the war. In the second stage of the war, the Soviet political-military leadership managed to rehabilitate and adopted a new plan – one that was aiming to capitalise on their strengths, namely superiority in manpower and utilized materials.

At the operational level the main problem of the Red Army was the inability to conduct their operations according to their doctrine. Many factors contributed here, one of the vital ones being the lack of junior officers and their inexperience. The Red Army failed to conduct joint operations and the cooperation between different army branches was ineffectively coordinated. The short and inadequate training left the officer corps unprepared to conduct deep battle operations.

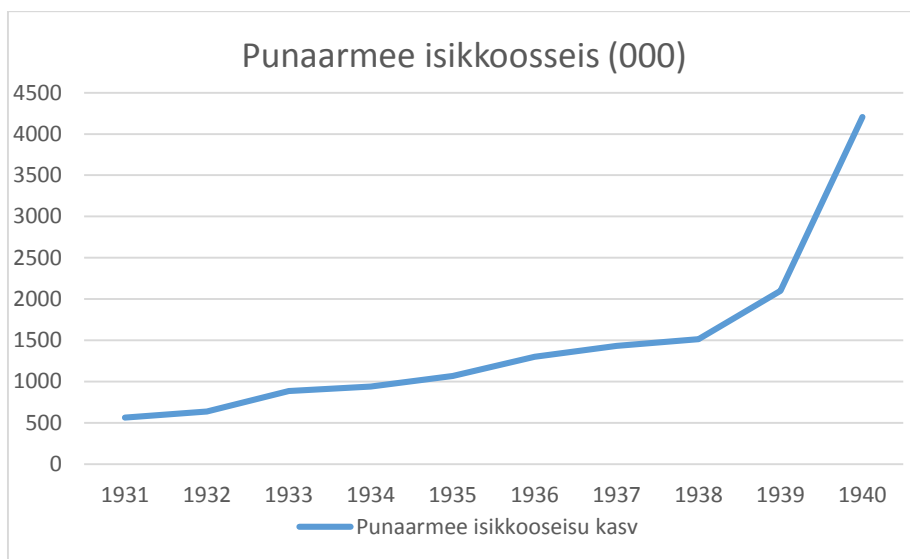
At the tactical level most of the shortcomings can be traced to inadequate training and extremely outdated training methods in the context of modern warfare. The Red Army's performance at the tactical level was further hampered by the political officers who undermined the unit commanders and lengthened the command chain, which led to slower decision making. Although Red Army soldiers were under constant hardship, the general morale was still quite high and most fighters never lost their motivation to overcome the enemy. The main conclusion of this paper is that the Red Army experienced greatest difficulties in the operational-tactical levels, where they were clearly less effective than the Finnish Army. However, many of the problems were hierarchical in nature, deriving from questionable decisions and policies adopted at the political-strategic levels.

LISAD

Lisa 1. NSV Liidu kaitsekulutused 1930–1939.²⁰⁰

Aasta	NSV Liidu eelarve miljonites rublades	Kaitsekulutused miljonites rublades	Kaitsekulutuste % kogu eelarvest
1929/30	13 322	1 046	7.9
1930	5 038	434	8.6
1931	25 097	1 790	7.1
1932	37 995	4 034	10.6
1933	42 081	4 299	10.2
1934	55 445	5 393	9.7
1935	73 572	8 174	11.1
1936	92 480	14 858	16.1
1937	106 238	17 481	16.5
1938	124 039	23 200	18.7
1939	153 299	39 200	25.6
1940	174 350	56 752	32.5

Lisa 2. Punaarmee isikkoosseisu kasv 1931–1940.²⁰¹

²⁰⁰ Mark Harrison & Robert W. Davies, “The Soviet Military-Economy Effort during the Second Five-Year Plan (1933–1937)”, 372.

²⁰¹ Sealsamas.

Lisa 3. Punaarmee ohvitserkonna kasv 1934–1939.²⁰²

Väeliik	Kasv (%)
Jalavägi	281
Ratsavägi	166
Soomusvägi	245
Suurtükivägi	224.5
Piloodid	284
Lennundus-tehnikud	901

- 1934. aasta tase = 100%

Lisa 4. NSV Liidu operatiivplaan 1939. aasta novembris.²⁰³

²⁰² Rodger R. Reese, Red Commanders: A Social History of the Soviet Army Officer Corps, 1918–1991, 96.

²⁰³ Ohto Manning, The Soviet Plans for the North Western Theatre of Operations in 1939–1940, 16

Lisa 5. NSV Liidu operatiivplaan 1940. aasta veebruaris.²⁰⁴

²⁰⁴ Ohto Manning, The Soviet Plans for the North Western Theatre of Operations in 1939–1940, 44.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Janar Palits (sünniaeg: 25.06.1990)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

bakalaureusetöö „Punaarmee efektiivsus Talvesõjas“,

mille juhendaja on dotsent Olaf Mertelsmann,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas

digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 25.05.2015

(allkiri)